

SZEKTÁK

MAGYARORSZÁGON

METHODISTÁK,
NAZARÉNUSOK, ÜDV HADSEREGE STB.

ÍRTA
Dr. NYISZTOR ZOLTÁN

SZKNT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST, 1926.

Nihil obstat.

Dr. Nicolaus Töttössy
censor dioecesanus.

Nr. 3128.

Julius
Machovich
vie. generális.

Imprimatur.

Strigonii, die 24. Septembris 1925.

Kiadja a Szenl-István-Társulat.
STEPHANEUM NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R. T.
Budapest, Vili., Szentkirályi-u. 2\$. — Nyomdaigazgató: Kohl Ferenc.

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
Előszó	5
I. A szektákról általában.	
a) Keletkezésük	8
b) Jellemzésük	11
c) Számuk	16
d) Kortörténeti szempontból	18
ej Lélektani szempontból	22
i) Hasznuk — káruk	25
II. Egyes szekták.	
a) <i>Methodisták</i>	31
1. Története.....	31
2. Tana	35
3. Cáfolata	42
b) <i>Nazarénusok</i>	44
1. Története.....	44
2. Tana	47
3. Cáfolata	50
c) <i>Üdv hadserege</i>	55
1. Története	55
2. Szervezete	59
3. Tana.....	60
4. Megítélése	65
d) <i>Millenisták</i>	67
1. Története	67
2. Tana.....	72
3. Cáfolata	78
e) <i>Mormonok</i>	79
1. Története	79
2. Tana.....	85
3. Cáfolata	89

ELŐSZÓ.

Egy csokorba szedve itt találja az olvasó a magyarországi vallási szektákat. Újakat s régieket egyaránt. Azokat, melyek már talajt fogtak, vetést látnak s azokat is, melyek még az eke-szarvát fogják s most hasítanak bele a magyar földbe.

Furcsa egy csokor: a színek, az illatok orgiája; naiv elgondolások, holdkóros eszmék dervistánca; mint rajzó szunyogsereg a nyári melegtől pálló Tiszaháton. S furcsa virágok: száraz száron kókkadt fejek; mint romlott ízlés csinált virágjai; nem az isteni erő friss fuvalma, hanem az emberi erőlködés, izzadság szaga csap ki belőlük.

Sokat panaszkodnak azon, hogy a nyugati kultúráramlatok milyen nehezen fogamzanak meg a magyar ugarban. Ezzel szemben azonban a vallási élet őrtállói nem kis szomorúsággal állapíthatják meg, hogy a vallási erjedéseknek, szektárius kalózkodásoknak termékeny talaja a magyar haza. Miért? Talán mert még mindig nagyon keleti a magyar? Álmodozásra, rajongásra, fanatizmusra kész? Vagy talán már nagyon is nyugati? Degenerált, hajlékony, ellenállásra képtelen? — A háború, a nyomor, a

szenvedés, a munkanélküliség mindenestre sokat tesz. Az elemi csapások, katasztrófák, lelki megrázkódtatások örök forrásai a vallási mozgalmaknak, lelki újjászületéseknek. Az is igaz, hogy az érdekesség, az újság ingere mindig vonzotta az embereket. Sőt — közfelfogás szerint — a dollár varázsa se áll utolsó helyen.

De mindegy, akármit is legyen, mi katolikusok előre védekezünk. Mielőtt a veszély naggyá nőne, fenyegetővé válna. S íi védekezésnek legjobb módja, ha megelőzzük őket. Megelőzzük őket igazi, alapos felvilágosítással.

Ez a cél indítja útnak e kis könyvet. Feltárni a szekták történetét, tanait a maguk meztelen ségében. Hiszem, hogy ez az őszinte feltárás egyúttal a legjobb cáfolat ellenük. — A szektákról szóló általános rész, továbbá az egyes szektákhoz fűzött cáfoló megjegyzés inkább csak a mű teljességéért való.

Budapesten, 1925 pünkösdjében.

Dr. Nyisztor Zoltán.

I.

A SZEKTÁKRÓL ÁLTALÁBAN.

A *szekta* szó latin eredetű s első jelentésében egy levágott, lemetszett részt jelentett. Később megszorították e szó értelmét s pártot vagy iskolát, nevezetesen vallási pártot vagy vallási iskolát jelentett. A kereszténység még különösebb értelmezést adott e szónak, amikor az Egyház testéből kiszakadó tévtanokra, illetőleg azok nyomán járó mozgalmakra foglalta lé. A buddhizmus vagy az izlam tehát nem szekta, mert az anyaszentegyház testéhez semmi köze, de viszont minden eretnekség szekta, mert az Egyház fájáról tör le egy-egy ágat.

A XVI. században még szőkébbre vonták e szó értelmét. A protestantizmust ugyanis, főképp azokban . az országokban, melyekben polgárjogot, sőt állami támogatást nyert, különösen hol uralkodó vallássá lett, nem nevezték többet szektának, hanem nemzeti egyházaknak (Landeskirche) vagy egyszerűen egyházaknak. így például Németországban a lutheránus és református vallást, nálunk Magyarországon még ezeken kívül az unitáriust is. Szeretik ezeket tör-

ténelmi egyházaknak is nevezni s velük szemben minden más a szekta fogalma alá esik.

E szófejlődés értelmében tehát szektának kell neveznünk minden olyan vallási gyülekezeti, mely a történelmi egyházakon kívül áll, saját rendszerrel bír, de a keresztény kinyilatkoztatásban gyökeredzik.

Keletkezésük.

Téves az a felfogás, mely a szektákat mind és mindig a protestantizmussal akarja összefüggésbe hozni. Nem! A szekták története oly régi, mint maga a katolikus anyaszentegyház. Mint hulló falevelek, lesorvadt szirmok, elhalt gályák jelzik úton-útfélen századokon át az Egyház útját. Mint valami szomorú kíséző-jelenség, szükséges rossz („oportet ut fiant“), lerázhatatlan métely, örök emberi átok szüntelen vele vannak.

Szektákkal már az apostoloknak is volt dolguk. Szent Pál eleget hadakozik ellenük, főként a kolosszaiakhoz írt levelében. Az Apostolok cselekedeteiben (I. 23.) említett bűbajos Simont pedig a szentatyák szent Irén óta állandóan minden eretnekek ősapjának hívják. Különböztetve Menander, Cerinthus eretnekek szintén az apostolok kortársai voltak.

Ha a szekták történelmén végigpillantunk, lehetetlen észre nem venni azt a kétségbeesett harcot, vergődést, melyet az emberi elme a ki-

nyilatkoztatott isteni igazság körül folytat. Az egyik oldalon adva volt a kinyilatkoztatás, melynek megőrzése, rendszerbe öntése, magyarázása, megértetése az apostolokra hárult. S a másik részről adva volt az emberi elme a maga korlátoltságával, de egyúttal az akkori világ mélyen ülő vallási és tudományos nézeteivel. Mi sem természetesebb tehát, minthogy a csak magában bízó emberi elme összekeverte a keresztény tanokat a maga zsidó vagy pogány nézeteivel. Ez a szekták igazi forrása.

De viszont az is igaz, hogy valóban kedvező atmoszférát a szekták számára a protestantizmus teremtett. S azóta is minden új szekta a protestantizmus talaján fakad ki. Ez volt az a nagy partszakadás, amit sohasem sikerült többé betömni, kijavítani. Az addig egy irányban folyó nyugati kereszténység kettészakadt s a kitörő ág: a protestantizmus lőj medert ásott magának. De úgy látszik, hogy saját bűne lesz átkává és végzetévé. Nem bír egységes maradni, nem bírja tömegét egy mederben leúsztatni, hanem mind kisebb és kisebb patakokra, erekre oszlik, melyek megtizedelik erejét s lassanként talán a felszívódáshoz, kiszáradáshoz vezetik.

A mai modern szektáknak a protestantizmusból való leszármaztatása nem tisztán időrendi, hanem elsősorban rokonsági kérdés. A protestantizmus a maga élet-halálharcában nemcsak külsőleg szerzett szabad vallásgyakorlatot, hanem kardinális tételeivel megteremtette a leg-

kedvezőbb talajt a szekták keletkezéséhez és kifejlődéséhez.

A protestantizmus alaptétele ugyanis a Szentírás egyedülvalóságáról szól. Hogy mit higgyek, hogyan higgyek, annak egyedüli forrása és normája a Szentírás. Ami benne van, isteni íge, csalhatatlan igazság; ami nincs benne, hitvány, hiú, emberi találmány.

De még rémesebb volt a második lépés, mely a szubjektivizmus szeszélyes karjaiba dobta az egész isteni kinyilatkoztatást. A protestantizmus szerint ugyanis nincs csalhatatlan tanítói hivatal, hanem minden egyes ember nemcsak olvasója, de egyúttal magyarázója, értelmezője, szinte bírója a Szentírásnak.

S itt kezdődik a protestantizmus szörnyű pusztítása az emberi lelkekben. S innen van az, hogy a protestantizmust tesszük felelőssé a szekták keletkezéséért. Mert ha egyszer csak a Szentírás a hit forrása s minden ember szabadon értelmezheti a Szentírás szavait, mi sem természetesebb, minthogy a Szentírásnak száz és ezer magyarázata is akad az emberi elme különbözősége miatt. *Quot capita, tot sententiae* — ahány fej, annyi vélemény — mondja a régi latin közmondás. Szinte az a csoda, hogy még több protestáns szekta nincs, hisz a kapu tárva nyitva áll minden külön ember vélekedés számára. — De talán van is; ha nem is meghirdetve, gyülekezetekbe tömörítve, de szunyadva a lelkek mélyén. Egy-egy protestáns kongresz-

szus megdöbbenő élesen világít rá az egy és ugyanazon kérdés körül élő vélemény-különbözőségekre; s talán nem is nagyon túlzott az, aki azt állította, hogy minden tizedik protestáns embernek más-más vallása van.

Véleményünket igazolja a hivatalos nemzetközi statisztika is, mely az újabbkori vallási szektákat a protestantizmus gyűjtőneve alatt foglalja össze.

Jellemzésük.

Ha tehát az újabbkori szektákat jellemezni akarjuk, ezt az örök protestáns vonást kell bennük elsősorban kiemelnünk. A vallási szubjektivizmus talaján állanak mindannyian; osztoznak Luther és Kálvin bűnében, amennyiben elvetik a csalhatatlan tanítói hivatalt, a Szentírást a hit egyedüli forrásának proklamálják s minden ember számára a Szentírás szabad értelmezésének jogát követelik. Amiből persze logikus a következtetés, hogy a szekták megcáfolása vagy hatásos leküzdése a protestantizmus részéről szinte lehetetlen. Ugyanazok a hibák mind a két oldalon; ami az egyiknél erény, a másiknál nem lehet bűn. Ami a protestantizmusnak lelke, magva, ugyanaz volt a szektáknál is az életcsira.

De ez a protestáns rokonság nemcsak a kiindulópontnál van meg, hanem több-kevesebb kivétellel a szekták tanításán is végighúzódik. A hagyományok elvetése, a Szentírás megnyir-

hálása, a szentségek számának redukálása, az egyházi hierarchia megvetése, a purgatórium tagadása stb. mi más, ha nem közös protestáns vonás?

De másrésről amellet sem hunyhatunk szemet, hogy az újabkori vallási szekták bizonyos közeledést mutatnak a katolikus anyaszentegyház felé. Mintha a protestantizmus jege olvadni kezdene; vannak már kardinális tételek, amelyekben a szekták áttörték a protestantizmus százados merevségét.

Vegyük például a vallási élet egyik legfontosabb részét, a megigazulás kérdését.

Luther és Kálvin azt állították, hogy az eredeti bűn következtében az ember szabadakarata egészen tönkrement és magától már csak bűnre képes. Következésképen a megigazulás sem lehet valami belső, lelki megtisztulás a megszentelő kegyelem által, hanem egy tisztára külső, névleges valami. Isten befödi, de el,nem törli az ember bűneit; Krisztus megváltói cselekedete miatt nem tekint Isten többet bűneinkre, hanem Krisztus igazságát és megváltását betudja az embernek. így a reformátorok.

A mai szekták gyakran eltérnek a protestáns felfogástól s bár dogmatikai felkészültségük sokkal gyengébb, semhogy felfogásuknak nyílt és szabatos kifejezést adnának; tanításuk, életük, berendezkedésük arra enged következtetni, hogy a katolikus egyháznak megfelelően ők is az ember benső megigazulásában, lelki újjászüle-

lésében hisznek. Ezért beszélnek oly szívesen „megtérésről”, „felébredésről”; ezért oly gyakori náluk a bűnbánat felkeltése, Jézushoz, az üdvözítőhöz való menekülés; ezért helyeznek nagy súlyt a lelki életre, a megszentülésre s ezért tartanak gyülekezeteikben szigorú, sőt néha túlszigorú egyházi fegyelmet. Az Üdv Hadserege még térdeplőt is állít a kereszttövébe s bűnbánó-padnak nevezi el. A bűnök nyilvános megsiratására s egyúttal a keresztrejében való bizodalomra int.

Érdekes és jellemző tünet a szektáknál, amiben van határozottan valami őskeresztény vonás, a szigorú egyházi fegyelem. Névleges hívők nem igen vannak közöttük; egyházukkal eleven kontaktust tartanak fenn. Már a tagfelvételnél válogatással élnek; megrostálják a jelentkezőket. Nemcsak hitet követelnek tagjaiktól, de erkölcsi kötelezettségeiket is számon kérik. Hananyag vagy botrányt okozó tagjaikat pedig egyenesen kizárják a gyülekezet kebeléből. Főképp vallásos összejöveteleiket és istentiszteletüket veszik nagyon komolyan.

Az is katolikus vonás ezen szektáknál, hogy a protestantizmus merev, élettelen negációja helyett pozitív, személyes, cselekedetekben megnyilvánuló, egyéni életet hirdetnek és követelnek. Nyílt, szabatos tagadása a lutheri elvnek, hogy a hit egyedül üdvözít, még nincs meg náluk — talán ez is csak a teológiai képzettség hiányára vall — de egész berendezkedésük arra

mutat, hogy felfogásuk szerint a hit cselekedetek nélkül holt. Ezért intenzív, meleg élet lüktet a szekták gyülekezeteiben, ami még a kívülállót is bizonyos megilletődésre és elismerésre kényszeríti. Lehet, hogy még sok a fanatizmus és rajongás is ezekben a megnyilvánulásokban, ami mindenesetre beteges tünet, de jó szándékukban nincs okunk kételkedni. Nem írjuk alá azt a túlzást, mely szerint a szekták képviselik a dogmatizáló, vitázó kereszténységgel szemben a gyakorlati, krisztusi kereszténységet, de viszont elismerjük, hogy őszinte törekvésük a tökéletességre sok-sok keresztény számára megszegyenítő példa lehetne.

Az újabkori szektáknál mint érdekes s egyúttal jellemző tünetet kell kiemelnünk azt a körülményt, hogy minden szekta valamely különös, rajongó eszmének köszöni létét. A legtöbbször kiemel a Szentírásból egy-egy idézetet s azt vagy túlozva, értékén felül túlbecsülve, vagy meg nem értve egy új vallás kiindulópontjává és sark tengelyévé teszi. A többit csak mint kész ruhát a protestantizmus áruházából akasztja reá.

Ezekből az új szektákból hiányzik az egyetemes áttekintés, a széles, mindent átfogó perspektíva. A kinyilatkoztatás nagy kincstárából csak egy-egy gondolat ragadja meg őket, a többi szinte észre sem veszik vagy hallgatással mellőzik. Egy-egy különös, mondhatni külön gondolat, mely a kinyilatkoztatás életbevágó nagy tényei mellett szinte alig érdemel figyelmet.

met, nagyvá nő, szinte toronnyá magasztosul az ő szemükben s vallásos életüket is azon egy gondolat kiélésének szentelik. Így válnak apró kis kérdések a kereszténység választóvizeivé. így a keresztelés módjának, Krisztus eljövetelének, a vasárnap megszentelésének, az eskünek stb. kérdései.

Szükén markolják ezek a kinyilatkoztatást s Krisztus bámulatos, nagyszerű rendszere náluk egy-egy stereotip mondássá zsugorodik össze. Nem érnek fel a Krisztus-alapította fellegvárig, hanem egy-egy kőbe, sánca, lőrésbe kapaszkodnak bele. Nincs szemük az egész áttekintésére s egy-egy részletkérdés már gyászos útvesztővé válik számukra. Egy-egy sugarat fognak csak fel a kinyilatkoztatás napjából, de a déli verőfény sugárözöne ismeretlen előttük. — A régi szektáknak a maiakkal szemben egy kétségtelen előnyük és erényük van: nagy kérdések útvesztőin, isteni titkok jeges homályában tévedtek el; a inai szekták megbotlanak, elvérzenek egy-egy száraz ágon, egy-egy szalmaszálon.

Az is érdekes tünet, milyen gyenge oldala a mai szektáknak a teológia. Felépítik, összerakolják rendszereiket, de a bizonyítással azután nem sokat törődnek. Sőt a legtöbbször bizonyos idegenkedés, mondhatnám megvetés, gyűlölet mutatkozik a tudományok iránt. Alapítóik nem sokat bizonyítgatnak, hanem bizonyos ihletiségre, isteni sugalmazásra hivatkoznak. A legtöbbször a hit hirdetéséhez ma sem szükséges va-

lami alaposabb előkészítés; gyülekezeteikben az áll fel s az beszél, aki érzi, hogy a Szentlélek megszállta.

Számuk.

A szekták számát pontosan megadni szinte lehetetlen. A kereszténység alapításától a protestantizmus kitöréséig számuk mintegy százra tehető. De tiszavirág-éltűek voltak, ma már hírmondó is alig akad közülük.

A protestantizmus által megnyitott új éra természetesen még több szektát termelt ki. Hozzávetőlegesen 500—600 szektát számolnak azóta. Megnevezésük, felsorolásuk lehetetlen feladat. Vannak szekták, melyeknek nevét — hogy egy régi mondással éljünk — csak az Isten tudja. Természetesen ezek sem maradtak fenn mind. A legtöbb, mint angolkóros gyermek, a korai halál csiráját hordja magában már megszületésekor. Alig van nép, mely vallásalapítót ne „ajándékozott“ volna a világnak. Mi magyarok — hál' Istennek — csak az unitárius Dávid Ferencsel, meg az erdélyi szombatosokkal „dicsekedhetünk“.

A protestantizmuson kívül nagy lendületet adott a szektárius életnek Amerika. Az Egyesült-Államok megalakulásakor az alkotmány magában foglalta azt is, hogy minden nő és férfi egyéni meggyőződése és hite szerint tisztelheti az Istent. „A kongresszus nem gátolhat meg egy

vallásfelekezetet sem vallása szabad gyakorlásában.“

Az ily értelmű teljes vallási szabadságnak tudható be, hogy az Egyesült-Államokban sokkal több vallásfelekezet van, mint a világ bármely más országában, sőt hogy ez az ország vált a szektárius tombolásnak valóságos gyakorlóterévé.

Épen ezért, ha a ma is élő szekták számát akarjuk megállapítani, az amerikai vallásstatistikát kell alapul vennünk.

Az 1923. évi statisztika szerint az Egyesült-Államokban több mint 200 különféle vallásfelekezet van. Természetesen ezek közül sok, olyan kis árnyalattal tér el a másiktól, hogy legalább 158-at közülük 24 egyházba lehet csoportosítani, így például a lutheránusok 18, a baptisták 14, a methodisták 15 ágra oszlanak. Ily módon lehet mondani, hogy Amerikában 50 különféle fővallásfelekezet van, amiben persze a nemkeresztény felekezetek is bentvannak.

A következő öt vallásfelekezetnek van egynél több millió tagja: baptista 7 millió, methodista 3 millió, presbiteriánus 2½ millió, Piscipes of Christ 1¼ millió, végül epizkopális 1 millió.

Félmilliónál több tagja van a kongregacionalistáknak (800.000) és a mormonoknak (600.000).

Magyarországon hét szekta talált talajra. A baptistákról és adventistákról külön füzetben tárgyaltunk. Jelen esetben a methodisták, naza-

rénusok, Üdv Hadserege, millennisták és mormonok kerülnek vizsgálat alá.

Kortörténeti szempontból.

Egyik legérdekesebb vizsgálódási felület mindenestre annak a kikutatása, vajjon a szekták és korok között milyen összefüggés állapítható meg. A hangsúly nem azon van, vajjon az emberi eszme termékenyíti-e meg a kort vagy a kor-e melegágya a hódító eszméknek, hanem hogy a kettő között milyen kölcsönhatás van.

A régi szekták — s ez védelmükre legyen mondva — több vagy kevesebb kivétellel erős, szinte szerves összefüggésben állottak korokkal. Nem hirtelen támadtak furcsa, exotikus, értetlen virágként, hanem ott éltek a kor méhében, ott nyöszörögtek a kor vajúdásaiban; tartalmilag, formailag elő voltak készítve.

A helyszüke nem enged bővebb elmefuttatást, vessünk hát egy pár hirtelen, kalandozó reflektorfényt a legősibb szekták dzsungeljébe.

A kereszténység fellépése idején két nagy vallási rendszert talál s a térítés következtében ezzel a két vallással s azok kultúrájával kerül összekötetésbe. Tudniillik a zsidó s a pogány vallással. A történelem ugyan kimutatja, hogy mindkettő túl volt már fénykorán, sőt a hanyatlás, az elsovadás legszomorúbb stádiumában volt; eleven, életadó forrásaik rég kiszáradtak s vergődésük, halálvívódásuk egyenest a megvál-

tás előkészítése volt; de azért eszméik mélyen bent ültek az emberek lelkében, évezredek hagyománya szentelte meg és szentesítette őket. Természetes vagy legalább is emberileg érthető, ha az ősegyház első szektái a zsidó vagy pogány vallással való összekeveredésből erednek. Így keletkezik a judaizmus és a gnosticizmus, majd a kald-babiloni és budhista keveredésből a manicheizmus.

Mikor a kereszténység az első, csodás térítés lázán túlesik, elkezdődik a belső elmélyülés. A kinyilatkoztatás pusztá tanai nem elégitik ki az embereket, összefüggéseket, magyarázatokat, következtetéseket keresnek. Értelmessé, logikussá akarják tenni a hitet, hogy a legkritikusabb lelket is kielégíthessék. A dogmák eme tudományos fejtegetésénél azonban léplen-nyomon megbicsaklik, kisiklik az emberi elme s megszületnek a dogmatikus eretnenségek. Szinte kétségbeejtő elnézni az emberi elme kínos vergődését a kinyilatkoztatás isteni titkaival. A Szentháromságnak, Krisztus istenemberségének stb. kérdése egész áradatát a szektáknak indítja el.

Az őskeresztények példás buzgósága érthető volt. Az első lelkesedés lángja lobogott bennük. Tanítómestereik apostolok, szentek voltak s a vértanuk vére termékeny mag volt. A küzdelem megacélozta erejüket s még azt is szabad feltételeznünk, hogy a Szentlélek kegyelme erősebben és kiadósabban működött. Az első nagy győzel-

mek, a világ meghódítása után azonban beállott a nyugalom tespedése. A buzgóság ellanyhult, a fegyelem meglazult, a jólét polypkarjai befon-
ták a lelkeket s az erkölcsi élet színvonala sü-
lyedni kezdett. A jámbor, a nemes lelkeket min-
dig bántotta ez a tudat; a múlt fénye mint va-
rázsálom, csodaország járt vissza lelkükben. Azt
hitték, hogy az őskeresztény állapot visszaállí-
tása szent kötelesség s mivel a szó, a példa nem
látszott elég hatásosnak, azt hitték, hogy ez az
állapot csak a parancsok megszigorításával, sőt
új parancsok felállításával érhető el. így álltak
elő a morális eretnokségek, mint a montaniz-
mus, novatianizmus.

A középkor különös, bizarr világa kitermeli
végre a szociális eretnokségeket, melyeknek
szülőökát társadalmi bajokban, főként a közép-
kor társadalmi egyenlőtlenségében kell keres-
nünk. Közös vonásuk, hogy erősen kikeltek az
egyházi és világi felsőbbség és az egyházi va-
gyon ellen. A jobbágyság nyomora, a súlyos adó-
terhek alatt roskadozó polgárság jajkiáltása volt
ez. A helyzet elkeseredést szült a nagyok és gaz-
dagok ellen és mert közéjük tartoztak az egy-
házfők is, ellenük is s rajtuk keresztül maga a
hierarchia ellen is. így jön létre a valdiak és
albiak stb. szektája.

Amily lojálisán elismertük, hogy a régi szek-
táknak koruk tudományos és erkölcsi mozgal-
maival szoros kapcsolata, belső összefüggése
van, époly őszintén kell megváltanunk, hogy ez

a vonás az újabbkori szektáknál teljesen hiányzik. A kor lelke, tudományos vagy erkölcsi vívódásainak szelleme teljesen hiányzik belőlük. Mintha nem is ebben a korban fakadtak volna s nem is ennek a kornak szólanának.

S ha van bennük egyáltalán érték s javító, nemesbítő elem, úgy az egy régi, szinte örök vonás: a régi jó állapotok, az öskeresztényi élet visszasírása.

. Máskülönb en idegen tőlük a kor lelke. Furcsa, tarka, csinált virágok. Vagy a tudatlanság, vagy az álmodozás termékei. Mintha az eszmék nem tombolnának, nem viharzanának manapság is. Mintha a kor tudományos, társadalmi és szociális bajai nem nyújtanának semmi tápot — ha már egyszer lenni kell — új szekták kialakulásához.

A hit és hitetlenség mai élet-halálharcában szinte komikusán festenek piciny részletkérdéseikkel, alig észrevehető árnyalati különbözőségekkel. Mintha kitalálóik, megépítőik nem is a mai kor emberei volnának, vagy legalább is befalazott szobában, világtól, élettől elvonatkozva álmodoznának, tervelnék ki egész hitrendszerüket. Nem az életből fakadtak, tehát nem is az életnek valók!

Talán az Üdv Hadserege az egyedüli, melyen végigdübörög a mai kor lelke. A mai kor, mely vérző-sebes a szociális bajoktól, de azok megoldásához eljutni nem tud. A mai kor, mely szomjúhozza a vallást, szereti Krisztust, a sze-

gények, elesettek vigaszát, de pozitív hittel tölle kezni már nem tud.

A többi? Idegenül, esetlenül hat. Álmodozók, rajongók gyülekezete, melynek az élethez semmi köze. A lelkeketmegzavarhatják, megingathatják, de még korlörténelmileg sem jelentenek értéket.

A protestantizmus, az újkor nagy kovásza, rég kitombolta magát. Alapvető, gyökeres elvekből indulva ki, eljutott már a maga logikája szerint az utolsó következtetésekig. A Szentírásból, mint egyedüli forrásból indulva ki, rég kidobta már a vallás hajójából mindazt, amit benne halálos biztonsággal, letagadhatatlan erővel kimondva nem látott. Mit akarnak hát még az új szekták?

A methodisták egyek az anglikánokkal s csak a kölcsönös féltékenység tereli őket más-más utakra. A nazarénusok a baptisták rokonai s csak az eskü és fegyverviselés kérdése választotta el őket. A milienisták tulajdonképen adventisták bővített kiadásban s a mormonok is csak az értetlenségnek s fanatizmusnak köszönik létüket.

A pénz hatalma vagy a fanatizmus ereje tarthatja őket ideig-óráig: de össze kell omlaniok. mert még csak kortörténeti szükségességük és megokoltságuk sincsen.

Lélektani szempontból.

De szinte még érdekesebb a szekták kutatása lélektani szempontból. Mert ha nem a kor lelke termelte ki, mi indította el mégis az új vallás-

alapításokat? Mi volt az a lélektani rúgó vagy kényszer, mely a vallásalapítókat hajtotta?

Azt hisszük, nem tévedünk, ha a két legfőbb motívumot az ábrándozásban s az apostoli egyház visszaállításának óhajában jelöljük meg.

A vallásos lélek ugyanis, ha nincs elég értelmi alapja s akarati fegyelmezettsége, ábrándozásra hajlamos. Fantáziája felcsigázódik s lidérclátásokat gyújt. Az álom, az ábránd felkapja hátára s ködös útvesztők labirintusába röpíti. S minél többet álmodozik, annál jobban elszakad a reális élettől. Már csak álmainak, fellegráinak él. S lassankint hinni kezd bennük; valónak, igaznak tartja azokat. Először félti, védi, majd hirdeti, prédikálja. Így termelődnek ki a babonák, a hiszékenységek, az álomlátások, csodavárások, csodalátások; de egyúttal ez az alapja túlnyomórészt a szektáknak is.

Elmúlt idők visszasírása közös emberi vonás. Minden kor a megelőzőt jobbnak tartja s keserűen emlegeti a régi jó erkölcsöket. Különösen áll ez az eset a jámbor keresztényekre. Mikor az Egyház történelmét olvassák, különösen a legendák s rajongó leírások - fényfelhőjén át, megremeg a lelkük a gyönyörűségtől és sóhajtva sírják vissza a múltat, az ősegyházat, amikor szentségtől, heroizmustól csillogott a keresztény tábor.

Ez a jámbor és természetes óhaj azután többféleképp nyilvánul meg. Az egyiket magába szállásra, erkölcsi tökéletességre vezeti, a másikat szerzetbe húzza. Kitermeli a szent reformá-

torokat, mint amilyen szent Bernét, assisi szent Ferenc, szent Terézia vagy Hofbauer szent Kelemen voltak, vagy akár a keményen korholó, haragtól villámló prédikátorokat, mint amilyen egy Savanarola volt. De — sajnos — kitermeli együttal a szektákat is, melyek nem a Krisztus-adta eszközökkel, a szóval, a példával, a kegyelemmel, hanem új tanok hirdetésével akarnak reformálni.

Azt se lehet letagadnunk, hogy a szekták elburjánzásában nagy szerepe van a Szentírásnak is. Mióta a protestantizmus a biblia szabad értelmezésének tanát felállította, maga a biblia válik lélektanilag a szekták egyik alapjává. Valóban amily jó, annyira rossz is. Amily áldása, olyan átka is az emberiségnek. Megindult a vélekedések végtelen lánc, felszakadt a szubjektívizmus zsilipje s azóta vége-hossza nincs a szekták keletkezésének.

Istenein! milyen bölcs is az Egyház, amikor nem adja akárkinek a kezébe a bibliát. S mit rombolt a protestantizmus, amikor válogatás nélkül szórta az emberek közé!

A kisebb okokat már csak futólag említjük s nagyrészt emberi gyöngeségekből fakadnak. Néha a kellő tudás vagy logika hiánya okoz zavart, máskor a hiúság tüskéje veri be a választó éket. Néha a dac, megátalkodottság terem kárhuzatos gyümölcsöket, máskor a pusztá, buta véletlen is rombolni vagy építeni kezd.

Hasznuk — káruk.

Hogy van-e haszna a szektáknak? Akármilyen különösnek tetszik, mégis igennel kell felelnünk. Küzdünk, harcolunk ellenük, sajnáljuk, hogy vannak, szeretnek, ha nem volnának, de azért megteszik a maguk szolgálatát a gondviselő Isten tervei szerint.

Hogy milyen ez a szolgálat? Feleletül sok mindenre kell rámutatnunk.

Annyi bizonyos, hogy Isten célirányosan rendezte be a teremtett világot. Az ő örök terveiben mindennek megvan a maga helye és rendeltetése. Ahogy a megváltást is csak egy nagyszerű, évezredes előkészítés után valósította meg, úgy az sem lehetetlen, hogy az „egy akol és egy pásztor“ eszméjét, tehát az emberiség végkifejletének a tényét is csak hosszas, szétágazó vállalási küzdelem és erjedés árán akarja megvalósítva látni.

Sőt még azt se tartjuk lehetetlennek, hogy Isten a szektákat az Egyház megtisztításában, a világ megjavításában is felhasználja eszközne. A szekták keletkezése és terjedése ugyanis mindig megdöbbeneti és védekezésre kényszeríti az Egyházat; az ellankadt buzgóság fellendül, apostoli lelkületű férfiak támadnak s az újjászületésnek nagyszerű reformjai szoktak megszületni. Vegyük csak például a reformáció által okozott nagy hitszakadást. Fájdalmas volt, borzalmas volt, következményeinek terhe alatt ros-

kadozik ina is a világ, de a trienti zsinatnak kor-
szakos eredményeit s az azok nyomán járó lelki
újjászületést nemde az-kényszerítette ki?

Hiába! A szekták nem istentől valók; nem
utólagos foltozásai az Isteniek a megváltás nagy
munkáján; belső tartalmuknál, a kinyilatkozta-
tással való szembekerülésük folytán sohasem
játszhatták — mint egyesek hinni szeretnék —
a bibliai só és kovász szerepét a kereszténység
történelmében. Hanem emberi találmányok,
gvöngeség- vagy rosszindulatszülte kisiklások,
meghamisításai az isteni kinyilatkoztatásnak. De
azért ennek ellenére is meglehet a helyük és az
isteni előrelátás folytán örök rendeltetésük az
isteni Gondviselés terveiben.

Épen ezért nagyon élesen kell elhatárolnunk
a szektákban az objektív és szubjektív elemet.
Vagyis: tárgyilag véve a dolgot, tanaik, gyüle-
kezeteik helytelenek; egyénileg azonban a szek-
ták tagjai, ha eltévelyedésükben nem bűnösök,
lehetnek jó keresztények, akiket Isten kegyel-
mekkel is kitüntet. Nem szabad tehát vallásos
megnyilvánulásait egyszerűen csalásnak vagy
legjobb esetben önámításnak bélyegezni; de vi-
szont azt a következtetést se szabad ebből vonni,
hogy ime Isten maga tör lándzsát tanaik igaz-
sága mellett. Durva kicsinyesen állítják be Isten
személyét azok, akik azt hiszik, hogy Istennek
saját egvházán kívül másfelé kegyelmet juttatni
nem szabad. Mi tudjuk, hogy Krisztus csak egy
igaz anyaszentegvházat alapított, de azt is tud-

juk, hogy Isten az ártatlanul tévelygő telkeknek adott mindig kegyelmet s minden bizonnal adni fog ezután is.

Azonban az emberiség szempontjából sem teljesen haszontalan a szekták élete.

Először is felkavarja a hullámokat, mozgásba hozza az emberi szíveket. Végigviharzik az anyagiasságba merült emberiségen s a vallás kérdéseit újra meg újra a világ érdeklődésének homlokterébe állítja be.

Másodszor meg nagyban hozzájárul az egyházi tudományok kifejlődéséhez. A szekták által feldobott kérdések alaposabb vizsgálat alá kerülnek, több oldalról pro és contra megvilágítást nyernek, a dogmák szabatos megfogalmazásához, az egész katolikus hitrendszer teljes kikristályosodásához vezetnek. Sohse ártott ebből a szempontból az anyaszentegyháznak. Mindig gazdagabb, védettebb, kiépítettebb lett. Ép a szekták folytonos, meg-megújuló támadásai következtében lett a szellemi fegyverek félelmes, kimeríthetetlen arzenáljává.

De a felsorolt haszon mellett sokkal óriásibb a kár, amit a szekták okoznak úgy Isten, mint az ember, mint a társadalom szempontjából.

Isten azt akarta s szent Fiát, Jézus Krisztust azért küldte a világba, hogy az embereket a helyes istenismeretre és imádatra vezesse. így lett Jézus Krisztus az út, igazság és az élei. Alapításában, az anyaszentegyházban pedig örök fáklya az emberiség számára. Istennek ezt az egyete-

mes, nagy üdvözítő célját veszélyeztetik a szekták, amikor Krisztus örök tanainak más és más értelmezést adnak. S bizony vakmerőség volna föltételezni, hogy egymásnak ellenmondó cselekvések és dolgok, minők a különféle vallások, egyformán kedvesek legyenek Isten előtt. De még rútabb hálátlanság volna Jézus Krisztussal szemben úgy tüntetni fel az 6 túláradó szeretelének nagy tényeit, mint például a megtestesülést, a megváltást s az Egyházban való jelenlétét, mint közömbös, jelentéktelen dolgokat.

De, a szekták rombolásának igazi mértéke csak akkor domborodik ki, ha magát az emberiséget vesszük szemügyre. Az ember, az egyén sínyli meg a legkeservesebben ezt a nagy vallási szétszakadást.

Ott áll ugyanis a szegény ember előtt a kinyilatkoztatás nagy ténye. Olvassa a Szentírásból, hogy Krisztus az emberi nem egyedüli Üdvözítője, aki egyházat alapított s abba az egy egyházba tette le az üdvözülés minden eszközét.

De most mit csináljon ebben a mai tomboló viharban? Mikor kétszáznál több vallás tetszeleg magának Krisztus igaz egyháza képében. Mit csináljon, mikor kétszáz kéz integet felé s kétszáz vallás marakodik Krisztus egynek hagyott örökségén? Valóban szédületes, kétségbeesésbe hajtó látvány!

Bár mindig tanítottuk, hogy a katolikus egyház „az egyedül üdvözítő anyaszentegyház“, sohasem mondtuk azonban, hogv az Egyhá-

zon kívülállók ne üdvözüljenek. Aki nem önhibájából van az Egyházon kívül, vagyis akinek nem volt semmiképen sem módja megismerni Krisztus igaz Egyházát, emellett azonban híven megtartja a felismert vallási igazságokat és parancsokat s kész elfogadni Isten összes tanításait, az igenis üdvözülhet, mert valójában hozzá tartozik az Egyház lelkéhez. Ez igaz; de gondoljuk meg, mennyi feltétellel, kikötéssel, vívódással, tusakodással, bizonytalansággal s magárahagyatottsággal jár ez! A szentségekből fakadó kegyelemtenger, a gyónás, áldozás, utolsókenet kegyelmei nem állanak rendelkezésükre s ha Isten ad is nekik kegyelmet, mégis szinte mindent a maguk törékeny erejével kell kiküzdeniök.

Mennyivel könnyebb, egyszerűbb s biztosabb annak a helyzete, aki megbuik az Egyház védőszárnya alatt s a szentségekből ömlő kegyelemtenger partjánál ül egy egész életen át.

De a társadalom is, mint ilyen, megkapta a szektáktól a maga súlyos, gyógyíthatatlan sebeit. Két végletbe hajtja, illetőleg a két véglet között dobálja ide-oda.

Az egyik a türelmetlenség, a fanatizmus, mely eszközökben nem válogatós. Csak a maga célját üzi s másokra nem akar tekintettel lenni. Gúnyol, gyanúsít, lázít, hamisít, farizeuskodik, ha célja úgy kívánja. Jogait kiverekszi, de a kötelességről nem akar tudomást venni. Féltékenykedik, irigykedik, vádol, rágalmaz, gyűlölködik s gyökerestül dúlja fel a társadalom békéjét.

A másik véglet pedig a vallási közömbösség. Mikor a sok vallási zavar megtermi azt a gyászos, eléggé in eg nem bélyegezhető felfogást, melynek értelmében mindegy, akármilyen valásban él valaki, csak becsületes ember legyen.

A gyakorlat pedig, ami a vallási közömbösség nyomán jár, még szomorúbb. Kihűl az emberek szíve, lelohad, elernyed a buzgósága. Félnek kiélni vallásukat s egypár közömbös, semmitmondó szokással elégednek meg. A vallást csak a szájukon hordják, de szívükben már csak parazsa se ég.

S ettől a közömbösségtől már csak egy lépés a hitetlenség.

II. EGYES SZEKTÁK. Methodisták.

1. Története.

A XVIII. század elején szomorú hanyatlás állott be az anglikán államegyházban. Hitközöny, hitetlenség s gonosz erkölcs uralkodott hívők és papság között egyaránt.

Ezen általános romlás közepette két jámbor ifjú látogatta az oxfordi kollégiumot: Wesley (ejtsd: Ueszle) János (szül. 1703., megh. 1791.) és testvére, Wesley Károly (szül. 1707., megh. 1788.). Buzgó vallásosságuk arra ösztönözte őket, hogy egy jámbor egyletet alapítsanak, mely bibliaolvasás, közös imagyakorlatok s a szegények istápolása által a tökéletesedést tűzte célul. Ez az egylet 1729-ben létre is jött s néhány barátjuk csatlakozott hozzá. Kötelességeiket komolyan vették. Szigorú napirendet tartottak, hetenként úrvacsoráztak, szerdán és pénteken az öskeresztények mintájára böjtöltek. Tanulótársaik, akiknek szemet szűrt a társaság kínos pontossága, néha túlhajtott szigorúsága, az egyletet eleinte „szent klub“-nak, később pedig

élcélődvé methodistáknak (mivel működésüket bizonyos methodus = rendszer szerint teljesítették) nevezték el. Később hozzájuk csatlakozott egy szintén igen buzgó ifjú: Whitefield (ejtsd: Uaitfűd) György, aki a methodista mozgalomnak egyik éltető lelke s egyúttal elragadó szónoka lett.

Tanulmányaik befejezése után a Wesley-lestvérek prédikátorokká avattatván fel, mint az anglikán egyház lelkészei Amerikába küldettek. Midőn 1735-ben rendeltetési helyük felé utaztak, a hajón herrnhuterekkel (egy száz szekta) ismerkedtek meg, akiknek beszéde és jámborsága nagy hatással volt reájuk.

A Wesley-testvérek amerikai tartózkodása csak rövid ideig tartott. Károly egy félév után már csalódvá visszatért Angliába; János működésének pedig egy különös botrány vetett véget. A kormányzó leányát, akinek komolyan udvarolt s akit csak a vének határozatára nem vett feleségül s aki nemsokára máshoz ment férjhez, visszautasította egy alkalommal az úrvacsorától. Az eset kínos feltűnést keltett s Jánosnak titkon menekülnie kellett.

1738-ban már újra Londonban vannak a Wesley-ftvérek s élénk összeköttetést tartanak fenn a herrnhu terek szektájával. Gyönyörűséggel hallgatják Böhler prédikációit, aki beszél a hívő lélek lesújtó, „megőrlő“ érzelmeiről, melyet nyomon követ a „kegyelem áttörése“, mely azután a „felébredés“, a „megtérés“, a megigazulás biz-

tons ágát adja az embernek. Meg is látogatják őket egy németországi út kapcsán saját fészkükben, Herrnhutban, de kiábrándulva térnek onnan vissza.

Londonba visszatérve lángoló buzgalommal kezdik meg a térítés munkáját. Whitefield most már végleg hozzájuk csatlakozik s híres „ébereszítő“ beszédeivel a methodizmus úttörője lesz. Kifogyhatatlanok a prédikálásban. Napjában négyszer-ötször is beszélnek. Az emberek seregestül tódulnak hozzájuk s volt eset rá, hogy Whitefield 50 ezer ember előtt beszélt.

A megtérések azonban furcsa és szokatlan módon nyilvánulnak meg. A prédikációkat vagy a prédikáció utáni csöndet sóhajtás, nyögés, sírás, csuklás, ordítás, görcsös rángatózás, ájulás kísérte. A megtérteknek ezen különös viselkedését a nép csodának, a józan ítélő visszataszítóknak találta. Ez is az oka annak, bár talán a féltékenység is közrejátszott, hogy az anglikán lelkészek kitiltották templomaikból a methodista prédikátorokat.

Bár Wesley Jánosnak nem volt szándékában az anglikán egyházból kilépni, a kölcsönös ellenségeskedésnek hamarosan ide kellett vezetnie. A teljes szakítás azonban csak 1784-ben következett be, amikor is Wesley, jóllehet nem volt püspök, papokat alkalmazott és szentelt.

A methodizmus gyorsan terjedt, de hamarosan pártokra is szakadt. Már Wesley és Whitefield is összekülönböznek mélyreható hittani

kérdésben. Whitefield ugyanis magáévá tette Kálvin tanítását a predesztinációról teljes egészében, Wesley pedig híve maradt az általános kegyelem tanának mindhalálig. Sőt a predesztinációt nevezte „a legborzalmasabb tannak, mely valaha emberi agyban megfogamzott“.

Ez a hitbeli különbség azonban nem gátolta őket abban, hogy a nagy térítői munkát közös erővel tovább folytassák. Innen is látszik, hogy inkább mélyérzésű emberek, mint nagy gondolkodók voltak. Nem a vallás tana, mibenléte, hanem inkább annak ereje volt nekik a fontosabb.

Hihetetlenül nagy és önfeláldozó munkát fejtettek ki, mely előtt a másfelfogásúnak is hódolattal kell meghajolnia. Whitefield például 18 ezer prédikációt tartott életében. Wesley János pedig ötven évet töltött el mint vándorprédikátor és 40 ezer beszédet tartott. Jószándékukban és őszinteségükben nincs okunk kételkedni. Szinte kedvünk volna aláírni Wesley János egyik életrajzírójának vallomását, hogy Wesley más körülmények között „talán egy szent rendalapító vagy református pápa lett volna“.

Haláluk után a methodista áramlat végleg elszakadt az anglikán egyháztól, de egyúttal végleg szét is esett. Pártokra töredezett s jelenleg is mintegy tizenöt árnyalata van.

Ma mintegy 30 millió methodista él, melynek háromnegyedrésze Amerikára esik.

Magyarországon a püspöki methodista egyház

működik s a következő helyeken tart állandó istentiszteleteket: Budapest, Kispest, Cinkota, Téglás, Nyíregyháza, Nagykálló, Ibrány, Miskolc, Arnót, Hejőcsaba, Dombóvár, Kaposzsekcső, Kaposvár, Döbrököz, Györköny, Nagyszékely, Borjád. Számuk 2—3000-re tehető.

Tanaik.

A methodista mozgalom történetéből s főként Wesley életéből nyilvánvaló, hogy a methodista vallásban nem sok új momentumot találhatunk. Wesley nem akart új vallást alapítani s csak a körülmények kényszerítették rája. Nem az észnek, hanem a szívnek volt az embere, aki egész életét az erkölcsi világrend felé állította be. Igaz, hogy az erkölcsi világrendnek is komoly észbeli, illetőleg megdönthetetlen hitbeli alapjának kell lennie, de ezzel Wesley keveset látszott törődni. Nem vallásalapítónak, hanem erkölcsi reformátornak képzelte magát. Előbb csak az anglikán egyház, később már az egész világ erkölcsi megreformálása lebegett szemei előtt. „Én az egész világot egyházi kerületemnek tekintem“ — szokta volt mondogatni. Hogy mozgalmából mégis vallás lett, nem rajta, hanem a körülményeken múlt.

Wesley az anglikán vallásban nevelkedett, annak volt lelkésze, később pedig a herrnhuterek szektájával került élénk és tartós összeköttetésbe. Könnyen érthető tehát, hogy lelkében e

két vallás elemei szövődtek egybe s teszik ki a methodista vallás egész tartalmát.

De ha mégis a methodista vallás jellegzetes, szembeszökő vonásait akarjuk kiemelni, azt a következőkben tehetjük:

Wesley János s nyomán a methodista egyház különös hangsúlyt ad a megtérés eszméjének s azt követő biztonságérzetnek az üdvösség felől.

A herrnhu terektől tanulta ezt Wesley s saját bevallása szerint önmagán tapasztalta. Naplójában 1738 május 24-ikét így írja le:

„Ezen nap estéjén kénytelen-kelletlen egy társaságba mentem. Valaki a társaságból felolvasta Luther előszavát a római levélhez. Úgy negyedtíz tájban, mikor épen arról a változásról volt szó, melyet Isten a Krisztusban való hit által a lélekben kivált, különös módon felgyűlni éreztem szívemet. Éreztem, hogy én Krisztusra s egyedül Krisztusra helyeztem minden bizalmamat a megváltást illetőleg. Valami különös biztonság fogott el, hogy Ő épen az én bűneimet vette el s engem a bűn és halál törvényétől megszabadított. Buzgón kezdtem imádkozni azokért, akik engem megvetettek vagy üldöztek. Aztán pedig nyíltan megvallottam a jelenlevőknek, hogy mi ment véghez szívemben“. Ez Wesley megtérésének vagy felébredésének története.

Egy félév múlva ugyan már panaszkodott Wesley, hogy ez az érzés nincs meg benne többet. De ahelyett, hogy levonta volna ebből a következtetést, miszerint az érzés megbízhatatlan

tanú vallási dolgokban, mozgalmá ellető lelkének telte meg.

Miben áll hát a megtérés eszméje, az üdvösség biztonságának érzése?

Az üdvösség biztonsága a Szentlélekistennek a tanúsága s minden hívőnek megígért drága zálog. Nincs szentségekhez kötve, hanem maga a Szentlélek közvetlenül nyilvánítja ki nekünk. „A Szentlélekisten maga a tanú s amit tanúsít, az, hogy mi Isten fiai vagyunk.“ De nem egy az újjászületéssel, hanem csak következik reá.

A megtérés tehát nem az észnek, a belátásnak, hanem a szívnek, az érzelemnek a dolga. Lefolyása nem abban áll, hogy az ember különböző tárgyi megfontolásokból kifolyólag, Isten kegyelmétől támogatva megbánja bűneit s erős fogadást tesz, hanem a Szentlélek erejéből kigyói a szíve; hirtelen, hívtalan, akarva-nem akarva, a szívet hatalmas, megőrlő, megsemmisítő érzelmek járnak át, aztán áttör a kegyelem, mint pergőtűz a fedett, zárt fronton s a lelket elönti a biztonság érzete. Érzi, hogy meg van mentve, hogv örök üdvössége felől most már biztos lehet s szíve tele van mennyei örömmel.

Wesley szerint ennek a megtérésnek megvannak a maga rendes külső megnyilvánulásai is (sirás, sóhajtás, görcsös rángatózás stb.) és minden ember pontosan megérzi megtérésének percét, pillanatát.

Ezzel a herrnhuterektől kölcsönzött megtérési tannal ki is merül a methodisták *specificuma* s

máskülönben egész tanrendszerük, berendezkedésük, ceremóniájuk az anglikán vallás szerint igazodik.

Hanem minden hitvitánál löbbre tartja a methodizmus az erkölcsi világrendet, minden dogmatikai különbségnél nagyobb súlyt helyez az erkölcsi parancsokra. Ami különben alapítójuk lelkületénél fogva természetes is. Wesley ugyanis nem a világ bölcse, hanem annak erkölcsi reformátora akart lenni.

Újat természetesen e téren nem mondhat.

Krisztus erkölcsi világrendje ott tündököl az evangélium örök lapjain. A hatást tehát egypár erős aláfestésben kellett keresnie.

Methodista iratokban különösen sok szó esik a tökéletes szeretetről s a keresztyény tökéletességről. Áradozva emlegetik s „a methodizmus hatalmas, nagy eszméjének^{4*} nevezik el.

De amily sok szó esik róla, époly különleges és változatos a formulázása is. Egyesek azt hiszik, hogy a tökéletes szeretet s vele a keresztyény tökéletesség is a Szentlélekisten szabad ajándéka, ami a megtéréshez hasonlóan hirtelenül jön létre az ember lelkében. Wesley is valószínűleg ezt hitte. De mindenesetre ezt állította 1875-ben Krightonban egy amerikai prédikátor, amikor ünnepélyesen kijelentette, hogy ő „35 éve oly tisztán él, mint maga Jézus Krisztus“. Mások ellenben, valószínűleg okulva a megtérteknél nyert tapasztalatokon, azon a nézeten vannak, hogy a keresztyény tökéletesség csak lassan, fo-

konként érhető el. A bűnös hajlamok elnyomhatók, lefékezhetők, de egyszerre ki nem irthatók az ember lelkéből.

De úgy látszik, a methodisták sem bíznak abban gyakorlatilag, hogy a Szentlélekisten egymaga elvégzi az emberek teljes és tökéletes megszentülését, mert tagjaik életét szigorú parancsokkal bástyázzák körül. Különösen tiltva van az alkohol élvezete, az uzsora, a meggazdagodási vágy, könnyelmű pénzkölcsonzés, perlekedés, megszólás, ékszerek és drága ruhák viselése, rossz könyvek olvasása, erkölcstelen dalok éneklése, adóeltitkolás slb.

Különösen büszkék azonban a methodisták szervezetükre. Azt mondják, hogy a katolikus Egyház mesterműve után az ő egyházi szervezeliik a legnagyobb, a legtökéletesebb. S van benne valami. Amily fenséges a katolikus anyaszentegyház hierarchikus felépítése az egység felé, époly megkapó és egyúttal praktikus a methodizmus kiépítése lefelé, az egyesek felé. Sok egyházközség kiépítésénél például szolgálhatna.

Bár a methodistáknak nincs közös egyházi fejük (pápaság), de bizonyos értelemben annak a szerepét tölti be az egyetemes nagygyűlés (General-konferenz), mely hit és erkölcs dolgában döntően határoz. A hitbeli kényszer azonban nem veszedelmes. A nagygyűlés erősen tartja magát Wesley direktívájához: „A methodisták senkire se oktrojálják rá saját véleményüket, ők gondolkoznak és engednek gondolkodni. Egy és

csakis egy kikötésük van, hogy valakinek legyen komoly vágya a lelkét megmenteni!“. Ilyen fel-fogás mellett nem csoda, ha a fiatalabb prédikátor-generáció már erősen racionalista ízü.

A nagygyűlés átlag minden évben gyűl össze. Tagjai prédikátorok és világiak egyenlő számban. Jogában áll törvényt hozni, határozatokat kibocsátani, de a Wesley tői megszerkesztett általános szabályoktól és hittételektől nem térhet el. A nagygyűlés választja a püspököket is.¹ Ez az egyedüli állás a methodistáknál, mely életfogytiglanra szól. Egyházmegyékünk nincs. Közös megbeszélés alapján kormányoznak.

A prédikátorok vagy vándor- vagy helyi prédikátorok. Az előbbieket theológiai kiképzést nyernek s igen nagy tekintélynek és megbecsülésnek örvendenek; az utóbbiak a hívek közül kerülnek ki, polgári foglalkozásuk mellett a helyi lelkészi teendőket is ellátják.

Az egyes hitközségek vagy társaságok osztályokra, csoportokra vannak felosztva. Egy-egy csoport 12, de legfeljebb 20 emberből áll. Elén a csoportvezető áll, aki híveit minden héten egyszer összegyűjti, lelki állapotukat házi látogatásokkal is kitanulmányozza és serkenti vagy megroja. Negyedévenként egyszer bejárja a csoportokat egy-egy prédikátor s minden egyes taggal személyes megbeszélést folytat.

A gyülekezetbe való felvételt hathónapi próba

¹ Már t. i. a püspöki methodista egyházban.

idő előzi meg s csak a csoportvezető ajánlatára történhet. A felvételnél fogadalmat tesznek, melyet minden év első szombatján, „a szövetségi istentiszteleten“ megújítanak. A méltatlan tagokat kizárják a gyülekezetből.

Istentiszteletük orgonajátékból, közénekből, közös imából, szentírási fejezetek olvasásából áll. Központja a prédikáció, melyet ima követ a Szentlélek áldásáért. Befejezésül a gyülekezet papja áldást ad. Egyházi ruhákat nem használnak.

Általános protestáns módra csak két szentséget ismernek el: a keresztséget és az úrvacsorát. Miséáldozatuk nincsen. Szentelésben csak a vének és a püspökök részesülnek. Természetesen érvénytelenül, mert Wesley csak anglikán pap volt, így sem pap-, sem püspökszenteléshe» joga nem volt.

Bár a bűnbánattartás szentségét nem ismerik el, gyakran nyilvános gyónást végeznek. Így a csoportösszejöveteleken, de főképp „a táborozások“ alkalmával. Ez különösen Amerikában szokásos s a mi lelkigyakorlatainknak felel meg.

A Szentírást nagy becsben tartják s a hit egyedüli forrásának hirdetik. Hisznek a Szentháromság egy Istenben s Jézus Krisztus istenembségéhez is ragaszkodnak.

Amily erővel hirdetik az emberi természet romlottságát, époly erősen vallják az isteni kegyelem általánosságát s mindenható, csodákat művelő, lehetetlent nem ismerő erejét.

A tízparancsolatot, akárcsak a baptisták, formailag másképp fogalmazzák, de a lényegben

nem térnek el. Szigorú előírásaik vannak az istentiszteletre, böjtre, úrvacsorára, szorgalomra, munkásságra s jótékonykodásra vonatkozólag.

Hitükre vonatkozólag irányadónak tartják Wesley 14 kötetre terjedő munkái közül az „Általános Szabályok“ továbbá „Megjegyzések az újszövetséghez“ s „53 prédikáció“ című munkáit. A püspöki methodista egyház, mely nálunk is működik, 1904-ben foglalta össze hitvallomását 24 fejezetben nyolc rövid oldalon.

Megítélése.

Wesley életéből, továbbá a methodista mozgalom történelméből kifolyólag könnyen érthető, ha mi megítélésüknél csak a legnagyobb tisztelet hangján beszélünk róluk. Mert más a tan s megint más az élet. A tan, mely előttünk fekszik, a katolikus egyház szempontjából kétségkívül eretnekség, akárcsak a többi száz meg száz. De az élet, amelyet maguk körül teremtettek, az a buzgó, önfeláldozó keresztényi élet, melyre millió meg millió különben elveszett embert ráváltak, minden dicséretet megérdemel. Még pedig nemcsak általános emberi, hanem a krisztusi világnézet szempontjából is. A történelem tényei elől kitérni nem lehet. Az pedig azt bizonyítja, hogy Angliának különösen, de Amerikának is újabkori nagy vallási renaissance és lelki újjászületése a methodizmus nevéhez fűződik.

Mi katolikusok legfeljebb csak sajnálni tud-

juk, hogy annak a nagyszerű reformáló energiának, mely a methodista mozgalomban jelentkezett, tévútra tévedve kellett magát kitombolnia. Mi csak sajnálni tudjuk, hogy egy Wesley, Whitefield ideális lelke, emberfeletti munkája ahelyett, hogy a kereszténység nagy egységén dolgozott volna, azt újabb szakadáshoz vezette. Elismerjük, hogy az emberek lelkén sokat építettek, de a kereszténység testét még jobban szétépték.

Szinte sírni tudunk arra a gondolatra, hogy egy Wesley, Whitefield a katolikus egyház talaján állva mi mindent művelhettek volna a világban!

De amily erősnek mutatkozott a methodizmus mint erkölcsi mozgalom, annyira gyenge a tanrendszere, sőt bátran elmondható, hogy szellemileg a leggyöngébb szekták közé tartozik.

Mert a methodizmusnak alapja az üdvösség biztosságának az érzése, uralkodó nagy eszméje a tökéletes szeretetnek az ajándéka. De épen abban van a methodizmus eredendő bűne, hogy mindkét dolgot az érzések világára építi fel s azzal magyarázza.

De hát lehet-e józanul az érzésekre építeni; különösen pedig a vallást, az örökkévalóság nagy kérdéseit? Azokra az érzésekre, amelyek épolv kóbor, csatangoló vendégei a léleknek, akárcsak az égen a felhők, a gomolygó, összegabalyodó, kibontakozó, tömörülő, szétszakadó, szeszélyes futófelhők. Lehet-e építeni azokra az érzésekre, melyek ingatagok, megbízhatatlanok. Képesek

percenként változni, végletekbe csapni s a végletek között egy kimondhatatlan széles, szinte őrült skálát befutni. Azokra az érzésekre, amelyek a mieink, de mégse a mieink, mert nincsenek hatalmunkban. Lefogni, megkötni, élethosszúvá tenni őket nem tudjuk. Sem eszünknek, sem akaratunknak nem engedelmeskednek. Szófogadatlan, rakoncátlan gyerekek, akiknek útját, szeszélyét, játékát sem kiszámítani, sem szabályozni nem lehel.

Nem! A vallási élet terén a? érzésekre építeni nem lehet, sőt még tanúnak sem lehet elfogadni vallási kérdésekben. Hitvány alap az. Olyan, mint a parti főveny vagy mint a nyíri futóhomok.

A vallás felépítése és kiélése az emberi észnek és akaratnak a feladata.

Nazarénusok.

Története.

A nazarénusok szektája a XIX. században keletkezett; de ha igazi eredőit keressük, messze, egész a reformáció legzűrzavarosabb napjáiig kell visszanyúlnunk.

Luther tanítása, hogy a Szentírást mindenki magyarázhatja, mert a Szentlélek felvilágosítja mindenkinek az értelmét, hamarosan talajra talált. Akadtak bőven, akik a Szentírás magyarázgatására adták magukat. Storch Miklós posztógyáros például azt magyarázta ki belőle,

hogy őt az Úr főprofétának választotta a világ megtérítésére s hogy az embereket csak felnőtt korukban lehet megkeresztelni, mert a csecsemő még nem tud hinni. Hetvenkét tanítványt vett maga mellé az Úr Jézus példájára s ezekkel hozzáfogott a térítéshez. Ezeket az eretnekeket, mivel az embereket újra keresztelték, anabaptistáknak nevezték el.

A mozgalom gyorsan terjedt, főképp mikor a magánvagyon ellen is állást foglalt. A csöcselék magáévá tette s rabolva, gyújtogatva, gyilkolva terjeszkedett. Hatalmukba kerítették Münster városát s itt a Szentírásra támaszkodva hihetetlen dolgokat műveltek. Eltörölték a házasságot s éltek „törvény, előljároság és házasság nélkül“. Végre a józan elem fellázadt a sok gazság ellen, leverte az anabaptistákat s a főkolompókat felkötötte.

A mozgalom ezzel megszűnt, de az újrakeresztelési gondolat nem halt meg teljesen, hanem tovább élt a szétszóródott hívek lelkében. S tisztultabb formában, durvaságtól és forradalomtól mentesen hamarosan jelentkezett is a holland mennoniták s az angol baptisták mozgalmában.

Ugyanennek az újrakeresztelési gondolatnak a szószólója lett Fröhlich Sámuel is, a nazarénusok tulajdonképeni megalapítója.

Fröhlich svájci kálvinista szülőktől származott. Különös természetű, magába zárkózott, hallgatag gyermek volt. órákig el tudott bá-

mulni szóttlanul a semmiségbe. Szülei kálvinista papnak szánták. Már-már elérkezett az idő — mint ő maga írja —, hogy prédikátorrá avassák, mikor Isten különös felvilágosítása folytán felismerte a tévelyt, melyben eddig volt. Ott hagyta a kálvinista vallást s szabadon, a lelke sugallatára kezdett prédikálni. Hamarosan külön gyülekezete támadt, melynek tagjait újra megkeresztelte, de még nem alámerítéssel. Később Németországban érintkezésbe lépett a baptistákkal s tőlük vette át az alámerítéssel való megkeresztelést.

Abban az időben néhány magyar iparossegéd időzött Svájcban, akik közül Denkel és Kropacsék hittel fogadták be az új tanokat s nazárenusok lettek. Magyarországra visszatérvén, hozzá fogtak híveket toborozni. Tanulatlan, sőt tehetségtelen emberek lévén, nem sok vizet zavartak volna, ha hozzájuk nem szegődik a velük egy műhelyben dolgozó tehetséges és agilis Hencsei Lajos, aki aztán a magyarországi nazárenusok megteremtője lett.

A múlt század ötvenes éveiben sokan ismerkedtek meg Fröhlich hitelveivel s Bács-, Csongrádi Csanád- és Torontálmegyében sok nazárenus gyülekezet támadt. Azóta gyarapodtak és terjedtek az ország más megyéiben is.

A magyar hitvallomást Hencsei szerkesztette még 1841-ben. Ez azonban nyomtatásban nem jelent meg, hanem egyik a másiknak másolta le. Egyszer már benyújtották hitvallomásukat

a minisztériumhoz vallásfelekezetük elismerése végett, de az akkori kormány visszautasította.

Egy ideig nálunk háborítatlanul éltek, mert a hatóságok nem törődtek velük. Később azonban mindjobban eltértek Hencsei hitvallásától, az esküt s a katonáskodást megtagadták s így összeütközésbe jutottak az állam törvényeivel. Ma is csak titokban, eldugott helyen tarthatják összejöveteleiket s a törvény előtt hivatalosan senki se lehet nazarénus.

A nazarénusok főbb hittélelei ugyanazok, mint a baptistáké. A különbség leginkább abban van, hogy a fegyverviselést és az esküt szigorúan tiltják. A megtérést, újjászületést s a Krisztusban hit által való üdvözülést hirdetik. A gyermekkeresztiséget elvetik; a hívőket alámerítéssel keresztelik. Egyházi fenytétet gyakorolnak s megkövetelik tagjaiktól a keresztényi életet. Kissé magába zárkózottak s a másnézetűek iránt elfogultak, de különben szelíd, jámborságra törekvő emberek. Fiataljaik a fegyverviselési tilalom miatt sokat szenvedtek.

Svájcon és Magyarországon kívül Amerikában is vannak nazarénusok, de felfogás és berendezkedés tekintetében sok eltérés mutatkozik közöttük.

Tana.

A nazarénusok tanítását nehéz összeszedni. Van ugyan hitvallásuk, amit Hencsei szerkesz-

tett, de attól már sokban eltérnek. Ebben a hitvallomásban például egy szó sincs az eskü vagy a fegyverviselés ellen. Bár azt se nehéz feltételezni, hogy Hencsei a hivatalos miniszteri jóváhagyás végett a kényes pontokat kihagyta. Sokan, akik a nazarénusokkal közelebbről érintkeztek, azt állítják, hogy ők maguk sem tudják, mit hisznek.

Különc tanaik közül legjellemzőbbek a következők:

1. Mivel a Szentírásban minden benne van a Szentlélek mindenkinek megvilágosítja értelmét, hogy azt megérthesse, „azért ők maguk között feljebbvalót nem ismernek, egyházi és világi elüljáróságot meg nem tűrnek*1. Azért se papjaik, se vallástanítóik nincsenek. A Szentírás szerint, akinek több talentumot adott Isten, attól többet is kér; azért akik érzik, hogy több talentumot kaptak, azok tanítják a többieket.

2. Templomokat nem építenek, még úgynevezett imaházai sincsenek, mert szent Pál szerint Isten nem lakik kőből vagy fából épített templomokban.

3. Az esküt szigorúan tiltják és üldözik. S hivatkoznak szent Máthé evangéliumára (V. 31.), mely szerint: „Én azonban mondom nektek, ne esküdözzetek sem az égre, mivel Isten trónusa az; sem a földre, mivel lábainak zsámolya; sem Jeruzsálemre, mivel a nagy király városa az; sem a fejedre, mivel nem vagy képes egy hajszálat sem fehérre vagy feketévé tenni. Ez

legyen a ti beszédetek: igen, igen vagy nem, nem: ami több ennél, a gonosztól van“.

4. A böjt fogalma is gyűlöletes a nazarénusok előtt s a Szentírás meghamisítását látják benne. „Nem az fertőzteni meg az embert, ami bemegegyen szájából* — mondják szent Máté evangélistával (XV. 11.) s azért csak „lelki böjtöt“ tartanak.

5. Borzalommal viselteinek a fegyveres hatalom s egyáltalán a fegyverrel szemben. „Mindazok, kik fegyvert fognak, fegyver által vesznek el.“ (Máté XXVI. 52.) Ezért katonáskodniok vagy fegyvert viselniök nem szabad.

6. A kultúrának halálos ellenségei, fölöslegesnek, hiábavalóságnak tartják. Azért a világi könyvek és újságok olvasását szigorúan tiltják. S mivel a Szentírásból nekik mindenre van kész idézetük, citálják az Apostolok Cselekedeteit XIX. 19.: „Azok közül pedig, kik hiábavalóságot gyakoroltak, sokan összehordták a könyveket és megégeették“.

7. Tagadják, hogy Krisztus egyháza látható társaság volna. „Az én országom nem e világból való.“ (Ján. XVIII. 36.) Jézus Krisztus tehát láthatatlan egyházat alapított s ennek csak az igazak a tagjai.

8. Csak két szentséget ismernek el: a keresztséget és az úrvacsorát. Megkeresztelni csak azt lehet, aki hisz. „Aki hiszen és megkeresztelkedik, üdvözüln.“ (Máté XVI. 16.) A keresztséget csak felnőtteknek szolgáltatják ki és pedig folyó-

vízben teljes alámerítéssel. Az úrvacsora csak jelkép, mely Krisztusra s az ő kereszthalálára emlékeztet. Úrvacsorázáskor két szín alatt áldoznak s előtte egymásnak bűnvallomást tesznek.

9. Az imának minden kötött formáját üldözik, még az Ūr imádságát, a Miatyánkot sem törlik meg. „Imádkozva sokat ne beszéljeteK, mint a pogányok.“ (Máté VI. 7.) Mindenki tehát úgy imádkozik, ahogy ép a leike diktálja. Hasonlóképen ellenségei minden szertartásnak.

10. A szombatot (néhol a vasárnapot) szigorúan tartják; természetesen templom, pap, harang, szertartás, imádság nélkül. Este valamelyik hívő házában titokban összejönnek. Énekelnek zsoltárokat s a Szentírást olvassák. Aki aztán megérzi, hogy a Szentlélek megszállta, feláll s elkezd magyarázni a felolvasott szentírási részt. Hogy ez — tanulatlan, falusi emberekrol lévén szó — milyen lehet, könnyű megítélni.

A mi magyar népünk átlag csak annyit tud róluk, hogy a nazarénusnak káromkodnia nem szabad.

Bírálata.

Felesleges és kár a nazarénusokra sok szól elvesztegetni, ők maguk sem tartanak arra igényt, hogy valaki is ökel tudományos, szempontból komolyan vegye. Csak az egyszerű, ta-

nulatlan nép között terjesztik a mételyt s bizonyítás helyett mindenben a Szentírásra utalnak, amelyben — paraszti furfanggal és rafinériával — találnak minden külön állításukra fedezetet. Helyesen citálta valaki rájuk a magyar közmondást: „Ki minek nem mestere, hóhéra annak“. Mert valóban hóhérmunka az, amit a nazarénusok a Szentíráson véghez visznek.

A Szentírást mindenki szabadon értelmezheti, mert a Szentlélek külön-külön mindenkinek felvilágosítja erre az esztét — mondják a nazarénusok.

De hát hol itt a logika s a kibúvó a tények kényszerítő erejével szemben? Az a sok száz vallásalapító, ki ezideig a világot boldogította, mind azt hirdette, hogy őt világosította fel csak igazán a Szentlélek. Már pedig Isten nem jöhet ellentétbe önmagával, hogy egyiket erre, a másikat pedig azzal homlokegyenest ellenkező dologra világosítsa fel. Különbözik a nazarénusok önmagukat cáfolják meg, amikor hitvallomást szerkesztenek. Mire az, mi szükség van hitvallásra, igehirdetésre, ha egyszer a Szentlélek felvilágosítja az értelmét mindenkinek? Miért panaszkodik Hencsei, a nazarénus káté megszerkesztője: „látta, hogy a hívőknek a Szentírásban elmerült lelke lassan-lassan külön irányokba kezd kiindulni, külön hittételeket kezd megalapítani“. Hisz ez már tagadása saját főelvüknek.

A nazarénusok azt tanítják, hogy Jézus nem

látható egyházat alapított s hivatkoznak a krisztusi szóra: „ az én országom nem e világból való“. Persze e szentírási mondat értelmezése helytelen. Krisztus Urunk nem azt akarja ezzel mondani, hogy látható egyházra neki nincs szüksége, hanem csak azt, hogy Isten országa nem e világból való. Vagyis, hogy nem az a célja, hogy itt a földön legyen bennünket boldoggá, hanem a másvilágon. Nem a testünket, hanem a lelkünket akarja üdvözíteni.

Különben a legfelületesebb olvasó is észreveszi a Szentírásban, hogy Jézus látható egyházat akar alapítani, melynek tagjai nemcsak az igazak, hanem a bűnös keresztények is s hogy ennek az egyháznak a világ végezetéig fenn kell maradnia. A tanítói hivatalnak s nemkülönben szent Péter apostol főségének a ténye szintén kiabálva beszél a Szentírásból. Csak vak elfogultság vagy nyakatekert, természetellenes okoskodás disputálhatja ki belőle.

Igazuk van a nazarénusoknak, mikor azt állítják, hogy Istennek nincsen szüksége kőből vagy fából épített templomokra, de bizony elég az, ha nekünk embereknek van erre nagy szükségünk. Örök emberi vonás ez, tehát Isten akaratára és törvénye kell hogy legyen. Minden idők minden népe hajlékot, külön, tisztelt, védett hajlékot emelt Istene és istentisztelete számára. A nazarénusok ebben az első kivétel.

Különben olvashatnák a Szentírásban, hogy Krisztus eljárt a jeruzsálemi templomba, „Atyám

házának” nevezte s szent felháborodásában korbáccsal verte ki onnan a kufárokat.

De az imádság kötött formája ellen is kár lázonganiok a nazarénusoknak. „Így imádkozzatok” — mondta az Úr egy alkalommal s az apostolokat megtanította a Miatyánkra. Miért ne mondanám hát én is utána vagy miért ne köszönténém a boldogságos Szűz Máriát úgy, ahogy annak idején az angyal köszöntötte?

Az eskü ellen is hiába ágaskodnak a nazarénusok. Az eskü az istentisztelésnek egyik módja, mert aki esküszik, Istent mindentudónak és igazságosnak vallja, tehát Istent tiszteli. Azért az eskü meg van engedve. A Szentírás tanúsága szerint Isten maga is esküdött; Jézus Krisztus felelt a főpapnak, mikor az az élő Istenre kényszerítette, hogy mondja meg, ki ő. Szent Pál kifejezetten helyesli az esküt (Zsid. VI. 16.) és maga is esküszik. (Rom. I. 9; Gal. I. 20.)

Ha azonban az emberek jobbak volnának, mint amilyenek; ha kölcsönös bizalommal lehetnének egymás iránt, nem volna szükség esküre, ami mindenesetre szebb és ideálisaid) lenne. Ezt az eszményi állapotot állítja elénk az Üdvözítő (Máté V. 34.) s nyomán Jakab apostol, amikor azt írja: „Teljességgel ne esküdjek”. (V. 12.) Ez azonban nem jelenti az esküi tilalmát, ha az Atya maga is esküdött, hanem a felszólítást, hogy úgy éljünk, hogy ne legyen szükségünk az esküre.

Az élet Istennek legnagyobb ajándéka, annak

fönntartása, esetleg megvédése tehát szent, Istentől ránk rótt kötelesség. Szabad tehát az embernek jogos önvédelemből mást megsebesíteni, ha mindjárt halálosan is. A társadalomnak pedig joga van bizonyos nagy bűnöket halállal büntetni. Az Ószövetségben Isten maga határozta meg a bűnöket, melyeket halállal kellett büntetni. Szent Pál pedig azt írja az államhatalomról: „Nem hiába hordozza a kardot; mivel Isten szolgálja, hogy bosszút álljon büntetéssel azon, aki gonoszát cselekszik^{4*}. (Rom. XIII. 4.) S ez természetes is. Mert, ha az egyes embernek joga van önvédelemből másnak életét kockára tenni, az államtól sem lehet elvitatni a jogot, hogy halállal sújtja azokat, akik a társadalom létét veszélyeztetik. Ugyancsak ezen az alapon meg van engedve a jogos háború is, mert az lényegében nem egyéb, mint egy egész nemzet önvédelme. A katonáskodás pedig csak megkönnyítése a személy- és vagyonbiztonság megvédelmezésének a jogtalan támadás ellen.

Az a bizonyos szentírási mondás, hogy aki fegyvert fog, fegyver által vesz el, nem úgy értelmezendő, ahogy a nazarénusok akarják. Azt jelenti csak, hogy aki igazságtalanul megtámadja felebarátját, jogtalanul fog fegyvert embertársa ellen, az csakugyan fegyver által vesz el, az előljáróság elfogja s börtönnel vagy halállal bünteti.

További lényegtelen kis tanításaikra kár volna a szót vesztegetni.

Üdv Hadserege. (The Salvation Army.)

Története.

Budapest utcáin, főképp az esti órákban gyakran feltűnik egy különös, tányérsapkás, egyenruhás csapat; úgy néznek ki, mintha reguláris katonák volnának, dacára annak, hogy férfiak és nők vegyesen vannak benne; egyik-másiknak még szolgálati jelvény is csillog a vállán, de hiányzik róluk a derékszík, nem hordanak fegyvert s tányérsapkájukról messzire villog az aranyfelírás: Üdv Hadserege.

Az emberek megcsodálják őket, mint minden exotikumot, futólag talán kérdezősködnek is felőlük s aztán közömbösen tovább mennek. Ha van már Pesten élő reklám vagy rádióhangverseny, miért ne lehetne ez a furcsa szerzet is?!

És kevesen tudják, talán nem is sejtik, hogy ezek a katonák egy nagy nemzetközi hadseregnek a pionirjei, hogy a hátuk megett egy világhatalom áll. Kevesen tudják, hogy ez a pár lotófutó egyenruhás ember a XX. század egyik legnagyobb szociális mozgalmanak az előhírnöke s talán még kevesebben sejtik, hogy e szociális mozgalom mögött egy új vallás, egy új szekta lappang.

Az Üdv Hadseregének megalapítója Booth William volt, aki Angliában, Nottingham egyik külvárosában született 1829-ben. Mélyérzésű, vallásos gyermek volt, akit könnyekig meg tu-

dott hatni a szegénység és nyomor. A methodista propaganda épen ebben az időben érte el tetőpontját s figyelmét és erejét ép a legszegényebb, legzüllöttebb néposztályoknak szentelte.

Úgy látszik, Booth gyakran került a methodistákkal érintkezésbe. Hallgatta ébresztő beszédeiket s lelke hangulatának a szeretet parancsának mindenekfölötti hangoztatása igen megfelelt.

Tizenöt éves korában már kilép az angol államegyházból, csatlakozik a methodistákhoz s két év múlva már mint methodista helyi lelkészt látjuk a legszegényebb külvárosi nép között működni.

A methodisták belviszályai őt se hagyják érintetlenül; hol az egyik, hol a másik árnyalathoz csatlakozik, de a methodizmus szelleméhez mindhalálig hű marad. „Ha az eredeti methodizmus hű maradt volna önmagához, nem volna szükség az Üdv Hadseregére“ — szokta vplt mondogatni. Úgy gondolta, hogy az ő műve csak megtestesítése annak, amit Wesley akart.

1856-ban elszakadt az összes methodista árnyalatoktól s önálló evangélizáló munkát kezdett London keleti részében. Fellépett színházakban s cirkuszokban s missziósbeszédeket tartott. Felkereste a legzüllöttebb utcákat, a legkétesebb lebujszókat s lelkére beszélt a betörőknek, iszákosoknak, utcai leányoknak. Lebilincselő modora, törhetetlen lelkesedése sok szép sikerhez segítette.

A munkát tovább folytatta és segítséget is vett maga mellé. Pár év múlva azon vette magát észre, hogy az elültetett mag terebélyes fává növekedett. Az anyag már együtt volt, csak formát, vihartálló formát kellett néki adni. 1877-ben mondotta ki Booth az Üdv Hadseregének megalakulását s jelölte meg egyúttal a társaság szervezetét. A 1878. évi konferencia idejében már 81 hadtest volt, mely 127 tiszttel és 1987 ígét hirdető taggal rendelkezett. Tábornokuk maga a szervező, Booth William lett.

Ebben az emberfeletti munkában oroszlán része van Booth feleségének: Mumford Katalinnak, akit méltán neveznek az Üdv Hadserege anyjának.

Ez a nagy műveltségű, finom érzésű s amellett ritka gyakorlati szemű asszony olyan momentumokat vitt bele az Üdv Hadseregének szervezetébe, hogy a nőemancipáció legtisztultabb alakjai között kell tisztelnünk.

Ő volt az, aki az Üdv Hadseregben a nők egyenjogúsítását a férfiakkal keresztül vitte, úgy hogy a tiszteknek több mint fele nő. Ő volt az, aki figyelmét elsőnek irányította az utca szerencsétlen, elbukott leányai felé, őket nővérekéinek nevezte s haragos szavakkal kelt ki a modern férfierkölc ellen, mely csak bukott nőkről, de bukott férfiokról nem beszél, ő volt az, aki a megtérteknek kötelességévé tette másokért dolgozni, büntársaikat az örök életnek, Krisztus országának megnyerni, ő vitte kereszt-

tül a hadseregben a teljes alkohol- és nikotin-tilalmat. S végül ő volt az, aki a szervezetet olyan általános, felekezetnélküli keresztény irányba terelte.

Példás boldogságban, de a legnagyobb önkéntes szegénységben élt urával, akinek haláláig leghűségesebb munkása és legértékesebb tanácsadója volt. Nyolc gyermeknek adott életet s 1890 okt. 24-én halt meg.

A tábornok túlélte feleségét több mint két évtizeddel s ezalatt megérhette szervezetének halhatlan kiterjedését. Már nemcsak evangélizáltak, hanem azon is igyekeztek, hogy a szegényeknek megélhetési módot is nyújtsanak. Műhelyeket, gyárat állítottak; mozgókórházakat, karitatív intézményeket alapítottak. A 900-as években már 36 gyermekotthon, 117 menhely, 22 szülőotthon, 152 lebujposta, 225 élelmiszerraktár, 63 munkairoda, 18 telep és 158 egyéb társadalmi intézmény hirdette Booth nagy szívét s egyúttal halhatatlan érdemét.

Mikor az agg tábornok 1912 aug. 20-án meghalt, a világ egyik leghíresebb s legbálványozottabb nagysága volt. Egész országok s uralkodó fejedelmek fejezték ki részvétüket halála felett. Valóban a XX. század egyik legnagyobb reformátora szállt vele sírba.

Az Üdv Hadserege az egész világon el van terjedve. Booth halálakor már 34 nyelven hirdette a krisztusi békét és szeretetet s 58 népnek az erkölcsi javán munkálkodott. Jelen-

leg a tagok száma jóval felülhaladja az egy milliót.

Bár Magyarországon többször tettek kísérleteit, letelepedésük csak a legutolsó években sikerült. Budapesten a Dohány-utcában s a Teréz-körúton van összejöveteli helyiségük.

Szervezete.

Az Üdv Hadseregének teljesen katonai szervezete van. Egy modern, férfiakból és nőkből álló hadsereg, melynek hivatása az emberi lelkeket az örökkévalóság számára megnyerni.

A hadsereg élén áll a tábornok, aki teljhatalommal uralkodik és parancsol, ő a legfőbb, fellebbezhetetlen fórum; nemcsak fegyelmi esetekben, hanem a tan és a szabályok magyarázatában is. ő nevezi ki a magasabb rangú tiszteket, sőt saját utódját is halála esetére egy lepecsételt írásban.

Az egyes országokban a hadsereg parancsnokok vezénylete alatt áll s egyúttal ők a tagjai a vezérkarnak is. Kinevezik a többi tiszteket, házassági engedélyt adnak, hadi törvényszéket tartanak (világi bírósághoz nem szabad fordulniok) s csak a generálisnak felelősek.

Az egyes országok csapatai divíziókra és hadtestekre oszlanak. Élükön egy-egy tábori tiszte áll, akiknek rendes katonai rangjelzésük van. (Például: hadnagy, őrnagy, ezredes stb. Vannak azonban helyi tisztek is, akik csak önkéntes

szolgálatot teljesítenek; ezekhez tartoznak a zenészek is. A tisztek összlétszáma 1912-ben 85.000 volt. Ebből hivatásos tiszt 16.000, zenész 23.000.

A fegyelem katonásan szigorú. Feltétlen engedelmesség a feljebbvalók iránti s teljes hatalom az alattvalókkal szemben — ez a jellemzője. „Egy viharos tengeren hányódó hajót nem az menti meg, ha a legénységet leszavaztatják, hanem ha mindenki egy egységes akaratnak rendeli alá magát“ — mondta a tábornok.

Az Üdv Hadseregének tagjai uniformist hordanak. Rangjelzésük olyan, mint a katonaságé. Zászlójuk színe piros- (Krisztus vére) sárga- (a lélek tüze) kék (a lélek tisztasága).

A tisztek a katolikus szerzetesek módjára nem kapnák fizetést, viszont ellátják őket mindazzal, ami az élethez szükséges. Az özvegyekről, árvákról, nemkülönben az elaggottakról gondoskodnak.

Bár gazdagabb emberek jelentős támogatásának nincsenek híjjával, főjöveldelmi forrásuk a kisemberek adományai, fillérei. Elvük a takarékoság s a pontos számadás.

Tana.

Az Üdv Hadsereg intézményében két szembe- szökő vonás tűnik fel a legelső pillanatban az embernek. A vallásos és szociális irány, illetőleg a kettőnek összefonódása, teljes egybekapcsolása. Maga a tábornok sohasem szűnt meg

hangsúlyozni, hogy az ő intézménye egy szigorúan vett vallásos intézmény. S mindig főcéljának tekintette, a lelkeket az örök élet számára megnyerni. Másrészt azonban szociális intézmény is, mert a szociális bajok kiirtásán, a legszegényebb, legelhagyatottabb néprétegek felsegítésén fáradozik.

Így érthetőek meg csak azok a különleges, de megkapó mondások, melyek a tábornoktól vagy feleségétől az Üdv Hadseregére vonatkozólag származnak. Például: „az Üdv Hadserege nem egyéb, mint a vallássá felmagasztosult altruizmus“; „az iszákosok, paráznák, bűnözők, a szegény emberek vallása“. „Az igaz vallás az irgalmasság.“ Azért „először leves s azután lélekmentés“.

Booth intézményével nem akart vallást alapítani, az anélkül is nagyon szétforgácsolt kereszténységet nem akarta még jobban megbontani. Azért az Üdv Hadseregét egyenes értelemben nem is könyvelhetjük el a szekták között. Sőt Booth hidat akart verni a keresztény felekezetek közé. „Az Üdv Hadseregének tagjai elmondhatják magukról, hogy ők époly jó kátholikusként, mint protestánsok is egyúttal.“

Azért van az Üdv Hadseregének bizonyos felekezetnélküli színezete, sőt sokan mint a felekezetieskedéstől megszabadult kereszténység hajnalhasadását üdvözlik. „Hogy az ember megvan-e keresztelve vagy se, járul-e az úrvacsorához vagy se, az mind semmit se ér lélek nélkül“

— mondta a tábornok felesége. S úgy is cselekedett. Nyolc gyermeke közül csak az elsőt kereszteltette meg.

S ezen az alapon épül fel az egész Üdv Hadsereg. A tisztek kötelesek ugyanis a szabályzat által előírt vallási szokásoknak eleget tenni, de emellett másnemű vallási kötelezettségeiket is követhetik. Sőt szigorúan tilos más vallásfelekezetek papjainak kellemetlenséget szerezni, befolyásukat gyöngíteni, istentiszteletük rendjét megzavarni. Nem szabad más vallásos meggyőződését megsérteni, még kevésbbé vallási kérdések felett vitatkozni.

De ennek ellenére is, mivel az Üdv Hadseregének egészen vallásos berendezkedése, tana és szokásai vannak, ha nem is közvetlenül, de legalább közvetve a szekták' között kell elhelyeznünk.

De lássuk hát az Üdv Hadseregének hittételeit!

A hit forrásai a Szentírás és a személyes, egyéni sugallat. A tagok mindennap olvassák a Szentírást, de hiszik, hogy a halott betűk mögött a Szentlélek is beszél hozzájuk s akaratát tudtul adja minden jószándékú embernek. Gyakorlatilag azonban hivatalos és hiteles magyarázója a Szentírásnak mégis csak a mindenkori tábornok.

A hit protestáns módra egy a bizalommal. „Isten megbocsát a hívő bűnösnek Jézus Krisztusra való tekintettel.“ A hitnek azonban cse-

lekedetekben kell megnyilvánulnia, tehát hunbánathoz kell vezetnie.

A megigazulás hirtelenül történik s érzésekben jelentkezik. Az ember megérzi, az órát is meg tudja mondani, amikor ez bekövetkezett, mint azt a methodisták is tanítják.

Az istenhitük pozitív keresztény. Imádják a Szentháromságot s Jézus Krisztusban a világot megváltó Istenembert látják. Sőt még a boldogságos Szűz Máriát is tisztelik, ellentétben az összes protestánsok hideg merevségével.

Szerintük a vallás lényege az Isten szeretete és a felebaráti szeretet. Sőt a kettő lényegileg egy és ugyanaz. Következésképpen a felebaráti szeretetet teszik meg a vallás belső lényegévé és kizárólagos központjává.

Hisznek az örök életben, a jók jutalmazásában s a gonoszok büntetésében.

Erkölcstanuk szigorúságáról híres. Szeszecital élvezése, dohányzás, luxus bűnszámba megy. Tisztjeiket azonnal elbocsátják, ha ilyesvalamin rajta kapják. Ellenségei a színházaknak, koncerteknek, sőt a tudomány és művészeteknek is, hacsak azok az Isten szolgálatában nem állnak.

A tagoknak szeretniük kell hazájukat, de különben nemzetközinek, világpolgár! érzésűeknek kell lenniök. Az Üdv Hadserege ellensége a párbajnak és a háborúnak s híve, propagálója az örök béke eszméjének. Politikával nem tö-

rödhetnek, az államforma vagy kormánykérdés közömbös rájuk nézve.

Az Üdv Hadserege csak egyben lát ellenséget, a szociáldemokráciában. Elítéli, megveti s szeretné a világból kiküszöbölve látni, mert az ő lelkületével, szellemével homlokegyenest ellenkezik.

Minden szociális munkának — mondják nagyon helyesen — vallásos alapon kell felépülnie. „Olyan szociális javaslatról, mely nem az evangélium alapján áll, nem is érdemes beszélni.“ „A szociális bajoknak nem az erőszak, hanem csak az emberek lelkületének a megváltoztatása vethet véget.“ Mert az egész „szociális kérdés alapján véve egy valláserkölcsi kérdés“.

Istentiszteletük van, de arra vonatkozólag semmi kötött formát nem írnak elő. Ériek, ima, beszéd, zene s bűnvallomás a kereszt tövében felállított bűnbánópadról.

Mivel az emberek önmaguktól nem igen jönének összejöveteleikre, vonzzák, kényszerítik őket. Épen ezért szeretnek feltűnést kelteni, hogy az emberek figyelmét magukra vonják. Utcai prédikáció, díszfelvonulás, lármás muzsika dobbal, trombitával, népies énekek, feltűnő plakátok az ő rendes fegyvereik.

Szentségeik nincsenek, még csak a keresztiséget sem tartják lényegbevágónak és szükségesnek. Úgy gondolják, hogy az Újszövetség

semmire vonatkozólag sem tartalmaz szigorúan megkötött, előírt formát.

Evenkint egyheti böjtöt, ú. n. önmegtagadási hetet írnak elő. Az embereknek legalább egy hétig — mondják — meg kell próbálni azt az életet, amit a legtöbb ember, a szegény ember kénytelen-kelletlen egy egész életen át él.

Megható a temetési szertartásuk s az a mód, ahogyan a halált felfogják.

A halál csak átmenet az örök életre. Sírásnak, komorkodó gyásznak nincs helye. A koporsóra ráhelyezik az elhunyt sapkáját, bibliáját s énekeskönyvét. Zászlójukra fehér szalagot akasztanak s ugyancsak ez kerül a tagokra is karszalagnak. Mielőtt a halottat sírba helyeznék, eléneklik kedvenc énekét.

Megítélése.

Mi katolikusok az.Üdv Hadseregnek nem lehetünk ellenségei: Bennünket sohse bánt s egységünket megbolygatni, megbontani nem akarja. Sőt mivel a lelkek üdvéért Krisztus lobogója alatt dolgoznak, az erkölcstelenség és iszákosság ellen nagylelkűen és önfeláldozóan küzdenek, fegyvertársakat kell bennük látnunk.

Azon is csak örülnünk kell, hogy a nemzetközi szociáldemokráciával elvileg szembe szállnak s a szociális kérdés erős valláserkölcsei kihangsúlyozásával a keresztényszociálizmusnak lesznek önkéntelen úttörői.

Elismerés és hála legyen hát munkájukért, de hitbelileg velük egy úton nem haladhatunk. Az Üdv Hadserege is csak szekta; ha jobbindulatú és kevésbé veszedelmes is, mégis csak szekta, mint a többi sok száz. Az, amit az Üdv Hadserege nyújt, csak töredéke a kereszténységnek s nem is mindig tiszta, hamisítatlan töredék, de mindenesetre nem az egész krisztusi kereszténység.

Cáfolatukra nem térhetünk ki bővebben, mert ugyanazt kellene megismételnünk, amit a methodistákról mondtunk, melynek gyermeke az Üdv Hadserege.

Elég legyen tiltakoznunk az ellen, hogy a vallás lényege az irgalmasság legyen s hogy a vallás kérdése az irgalmasság cselekedeteinek agyakorlásában merüljön ki. A vallás viszony Isten és az ember között. S ha természetfölötti, mint amilyen a kereszténység, úgy annak egész tartalmát Isten szabja meg, amennyiben nem a természet útján, hanem tételes tanítással közli az emberrel a vallási ismereteket. Azonfelül pedig külön segítséget ad a vallás gyakorlására.

Fájdalmas látni, mennyire nem törődik az Üdv Hadserege a Krisztus-alapította kegyelmi eszközökkel. Jámor elvakultságában odáig megy, hogy még a kereszttség szentségét is elveti, mely pedig Krisztus Urunk szavai szerint az üdvösség elnyerésére föltétlenül szükséges. „Aki hiszen és megkeresztelkedik, az üdvözül.“ És „ha valaki újonnan nem születik vízből és Szent-

lélekből, nem mehet be az Isten országába“. (Ján. III. 5.)

Ez a dogmáktól, formáktól, megkötöttségtől szabadulni akaró kereszténység, amit az Údv Hadserege képvisel, utat tör a vallási közömbösségnek, amit mi katolikusok nagy bűnnek tartunk s melynek pusztítását, rombolását mi már tapasztalatból eléggé ismerjük. Olyan az, mint a tavaszi szárazság, melynek nyomán csak szégyénység, nyomor és éhhalál fakad.

Ebből a vallási közömbösségből, felekezetenküli kereszténységből mi nem kérünk. Sőt a leghatározottabban tiltakozunk ellene s az Údv Hadsereg minden nagyszerű munkája dacára híveinket tőle óva intjük.

Millenisták vagy Russel követői.

Története.

Pályaudvarokon, várótermekben, országos vásárokon egy rikító címlapú könyvet kínálnak és árulnak az embereknek. A cím hangzatos, szenzációs: „Milliók élnek most, akik sohasem fognak meghalni“. Kit ne érdekelne? S a jámborodó könyvadás sokat elsüt belőle a gyanútlan embereknek.

Pedig a könyv hangzatos címe, rikító plakátja mögött egy veszedelmes szekta tana lappang: a farizeusán jámbor sorokból egy modern métely polypkarjai nyálnak észrevétlenül a lélek felé.

Ez a könyv, illetőleg a tan, mely mint vérszopó, áldozatra éhes pók mögötte megbúvik, a XX. század fertője. Rémesebb és utálatosabb még a vörös tébolynál is, mert az legalább csak politikát vagy társadalmi kérdési csinál, de a russelianizmus az anarchiára való felszólítást a vallás mezébe öltözteti; a forradalmakat, az egyházüldözést, a papság vérbefojtását, kiirtását — ó, káromlók! — mint Isten terve szerint valót adja elő.

De fékezzük meg érzelmeinket s tartsunk rendet a mondandókban.

Akikről most szólni akarunk, többfélekép nevezik magukat: millenisták, russeliánusok, komoly bibliakutatók, népszószékiek stb. De mindnyájan a hírhedt Russel követői és végeredményben egy újabb rügye az adventisták fájának. Csak a korlátlan szabadság hazája, Amerika termelhette ki magából s csak a fékevesztett indulat országa, Oroszország fogadhatja be.

Russel, ezen szekta alapítója, 1852-ben Pitlsburgban született. A kálvinista vallást, melyben nevelkedett, hamar cserbenhagyta s éretlenül, szinte gyerekfejjel a különböző vallások hivatott kritikúsának tette meg magát. Rávetette magát az egyháztörténelemre és saját bevallása szerint sorra vizsgált minden vallást, minden szektát. Éretlen elméjében persze összekavarodott az egész, egy bábelié vált az egész vallástörténelem s Russel lelke mint valami iránytvesztelt hajó hanykolódott a kétség hullámain. Végső két-

ségbeesésében a Szentíráshoz nyúlt s annak tanulmányozására fordította minden idejét.

Hosszú tanulmány után rájött arra az elemi igazságra, hogy minden keresztény vallás az írásra hivatkozik s mégis mindegyik mást tanít, máskép értelmezi. Russel ebből — a logikát tótágot állítva — levonta a következtetést, hogy egyik vallásnak sincs igaza.

De még itt se állt meg. „Akit az Isten nagyon meg akar büntetni, elveszi az eszét.“ Mivel tizenkilenc évszázad alatt senkinek sem sikerült a Szentírást helyesen magyarázni — hej, pedig de sokan megpróbálták! — Russel gondolt egy merészet s elhatározta, hogy majd ő (22 éves volt akkor!) fogja a tévelygő emberiségnek az írás igazi fáklyáját meggyújtani. Úgy érezte, hogy érti az írást s ezt közölnie kell az emberiséggel. Nyugtalan, csapongó lelke azt súgta neki, hogy 19 század gyászos tévelygése után egyedül ő erre az igazán elhivatott.

A 22 éves ifjú tollat fogott s írni kezdett s még abban az évben, 1874-ben megjelent az első kötet: „Krisztus újraeljövetelének célja és módja“.

A könyv címe érdekes és izgató volt s az adventista propaganda folytán az amerikai talaj jól elő volt készítve az ily fajta írásoknak. A könyvet szétkapkodták s lázasan olvasták. Russel arra ébredt, hogy híres ember lett, az ő nevéből visszhangzik az ország. A posta ontja a leveleket s az olvasók új és további kérdésekkel ostromolják, „Órtorony“ címen folyóiratot alapít

tehát s ott próbál felelni a kérdésekre s egyúttal továbbfűzni eszméit. A siker óriási. A lap terjed, átvitorlázik Európába is s hamarosan több nyelven kezd megjelenni.

Russel kiaknázza a sikert s gyors egymásutánban mind újabb alapításokba kezd. Még 8—10 lapot indít, melyeknek egyik-másika millió és millió példányban terjed. Megalapítja az „Óratorony Biblia- és Traktátustársaság“-ot, mely könyvesboltjaival a propagandát nagyszerűen el látja. Megalakul a „komoly bibliakutatók“ társasága, megszületnek a Beröa-iskolák, mindkettő „a Szentírás elfogulatlan olvasására“.

A siker nem vakítja el Russelt. Ernyedetlenül tovább dolgozik. Beutazza szinte az egész világot s előadásainak, beszédeinek se szeri, se száma. A halál is lázas vidéki túrán, utazás közben éri 1916 október 31-én.

Russel irodalmilag is sokat dolgozott. Legnevezetesebb munkája az „Írástanulmányok“, mely hét kötetre terjed s a legtöbb nyelvre le van fordítva. A hetedik kötet halála után jelent meg, „Russel szavaiból“ tanítványaitól összeállítva s ha igaz, hogy tőle való, szomorú fényt vet jellemére. Mert ez az a kötet — mint látni fogjuk —, mely a legdurvább kifakadásokat tartalmazza az Egyház és az állam ellen.

Ugyancsak tőle való a Teremtés című film-dráma, mely bemutatja filmen a föld történetét gázállapotától egész a millénniummal beálló befejezéséig.

Russel Károlyt nagyon különbözőképpen ítélik meg. Követői áradozva az égig magasztalják; nem is szentet, de istent csinálnak belőle. „A huszadik század nagy reformátorának” nevezik, komolyan állítják, hogy „szent Pál óta nem volt az emberiségnek nagyobb vallási tanítója”. Halálakor pedig az egyik nekrológ ezzel végezte: „A Szentírás egész világosan tanítja, hogy a mi kedves testvérünk és lelkialyánk (Pastor Russel, így hívják, pedig sohasem volt lelkész) nem alussza a halál álmát, hanem az emberi természetből rögtön az isteni- természetbe változott át”.

Annyi kétségtelen, hogy Russel jóhiszemű ember volt, élt-halt meggyőződéséért, önmaga iránt igénytelen, mások iránt mindig előzékeny és szeretetreméltó volt. A hitvallók bátorsága se hiányzott belőle: imáit mindig elvégezte, akárhol s akármilyen körülmények között is. Szállodákban, éttermekben sohasem mulasztotta el az asztali áldást, akárhogy gúnyolták is.

Akarjuk hinni, mert a jelek arra vallanak, hogy az a gyűlöletes hetedik kötete az Irástanulmányoknak nem tőle származik, hanem a tanítványok esztelen-szemtelen mesterkedése. De ha mégis netalán az ő munkája volna, a leghatározottabban örültnek vagy elvetemedettnék kellene neveznünk.

Halálával a mozgalom nem szűnt meg. Az elnökségben az amerikai bíró, Rutherford követte. Tőle való a sokat emlegetett könyv: Milliók élnek most, akik sohasem fognak meghalni.

A millenisták Magyarországon is munkában vannak. Kolozsváron nyomdájuk van s Őrtorony 1 című lapjukat, naptáraikat és egyéb kiadványaikat ott adják, ki. Hogy vájjon Csonkamagyarországon csak az Erdélyből átcsempészett kiadványaikat árusítják-e, vagy már talán valahol megbújva talajt kaptak s fészket raklak-e, nem sikerült megállapítanunk. Természetesen még kevésbé lehet a magyarországi mozgalom méreteiről számot adni.

Tana.

Russel elméletének legsajátosabb és legjellegzetesebb eleme az a mindent átfogó nagy perspektíva, melyei ő a Szentírás alapján az emberiség történelméről megrajzol.

Három nagy korszakban látja Russel Isten tervét az emberiséggel beteljesedni. Az első korszak a régi világ, mely Ádámtól a vízözönig terjed. Jellemzője az, hogy maga Isten közvetlenül érintkezik az emberekkel s az ő angyalai uralkodnak a világ fölött.

A második korszak a jelenlegi gonosz világ, mely — sajnos — évezredek foglal magában. A vízözöntől kezdődött s 1914-ben nyert befejezést. A sátán zsarnoki uralmát jelenti s rabszolgája neki az egész föld. Isten visszavonul a világtól, ritkán érintkezik vele s legfeljebb megleckézteti liébe-korba.

A harmadik korszak a jövő világ, mely 1914-ben Krisztus ezeréves uralmával kezdődött

(millénnium-korszak) és sohasem fog véget érni, örökké tart.

Érdekes és meglepő az az út is, amelyen Russel megállapításaihoz eljut. Az ő különleges, felelősségre nem vonható logikájával ugyanis így okoskodik:

A Genézis beszéli, hogy Isten a világot hat nap alatt teremtette s a hetedik napon megnyugodott. Az isteni pihenés kiindulópontja tehát az ember teremtése. Már most: Ádám teremtése óta 6000 év telt le s erre következik a millénniumi korszak, vagyis Krisztus ezeréves birodalma, mely után az Atya újra átveszi az uralmat a világ felett. Eszerint a hetedik nap, vagyis az isteni nyugalom napja: $6000 + 1000 =$ azaz kerekén 7000 évig tart. Ebből azonban nyilvánvaló Russel szerint, hogy a teremtés hat napjának mindegyike époíy sokáig tartott. Tehát a teremtés hajnalától kezdve mostanáig épen 49.000 év telt el.

Ádám teremtése 4128-ban Kr. e. történt, a vízözön pedig már két évre rá, tehát pontosan 4126-ban következett be. Az a bizonyos 6000 év teliát 1874-ben telt le. Ettől az időponttól kezdve esedékes Krisztus visszatérése, vagyis Krisztus újra itt időzik a földön, de egyelőre láthatatlan módon. S Russel és barátai épen hirdetői Krisztus jelenlétének. Az evangéliumi korszak nagy aratása megkezdődött, eljött a bosszú napja, mely negyven évig tart, tehát 1914-ben érte el tetőpontját és végét. A sátán azonban nem enged, uralmához görcsösen ragaszkodik, fellázítja,

egymásra uszítja, összekavarja az embereket. S ez a szomorú emlékü 1914, a háború kitörésének az éve.

De minden hiábavaló: a sátán s a tőle megszállt emberek vergődése, Krisztus ezeréves birodalma 1914-ben kezdetét vette. A régi világ lassankint eltűnik, összeomlik s helyébe egy új, boldog, nagyszerű élet lép.

Ezután a furcsa, önkényes fotodráma után (így nevezi Russel a teremtés történetét) már meg sem lepheti az embert az, amit Russel az ösbűnről, a megváltásról s a Megváltóról tanít.

Ádám vétkezett — mondja Russel — s ezért utódaival egyetemben halálra vagy helyesebben: megsemmisülésre lett ítélve. Az emberiségnek ez a teljes és tökéletes megsemmisítése be is következett volna, ha Isten végtelen irgalmában el nem határozza, hogy megváltja az emberiséget a bűntől és a haláltól.

A megváltás nagy munkáját Jézus Krisztus, Isten szeretett fia hajtotta végre szenvedésével és kereszthalálával. Jézus Krisztus! — gondolkodik el Russel — mennyit tobzódott és őrjöngött az emberiség az ő személye és kiléte felett. Az egyik Istennek, a másik embernek, a harmadik a mithoszok alakjának tartotta. Pedig mindnyájan tévedtek; egyiknek sem volt igaza. Krisztus kilétéről csak Russel szedi le az évezredes fátyolt.

Krisztus egv teremtett lény s az istenséghez csak annyi köze van, hogy Isten helytartójává tette meg őt. De azért Krisztus szellemi lény, aki

csak később, születés folytán lett emberré. Ez az ő első eljövetele. A földön 33 évig élt, tanított, szenvedett, meghalt. Halála után harmadnapra feltámadt, de nem teste szerint vagy lelke szerint, hanem feltámadt olyannak, amilyen születése előtt volt, tudniillik szellemi lénynek. Negyven nap után felszállt az égbe s most birtokosa az isteni természetnek.

Természetesen a megváltás tanában is tévednek az összes keresztények. Krisztus megváltása csak azt jelenti, hogy most már minden egyes embernek megvan adva a lehetőség, hogy magát az örök életre vagy örök megsemmisülésre elhatározza, míg a megváltás előtt mindenki az örök halálnak volt eljegyezve.

Mi történt hát eddig az emberiséggel és mi fog történni ezután?

Akik 1874, tehát az evangéliumi korszak előtt éltek, mind öntudatlanul alusznak. Ezen idő óta azonban meg van adva az Örök elhatározás lehetősége. Akik hisznek Jézus megváltó halálában, teljesen átadják magukat Isten akaratának s hü engedelmisségben élnek halálukig, azok „Krisztus testének tagjai¹⁴, kikre örök élet vár. Haláluk után azonnal átváltoznak szellemi lényekké, az isteni természet részeseivé válnak s Krisztus ezeréves birodalmában mint papok és királyok fognak uralkodni. Ez az idő azonban betelt 1914-ben s azóta ebbe a kiválasztott, Szentléleklől szült társaságba nincsen bebocsáttatás.

A többiek pedig? Meghalnak; a halál által az

álomnak, az ön tudatlanságnak az állapotába esnek s abban maradnak a millenniumi korszakig, vagyis Krisztus második eljöveteleig, az Úrnak 1914. esztendejéig. A millennium alatt Krisztus megtöri a sátán hatalmát s ítéletet tart a világ s minden berendezkedése felett. A halottak lassankint feltámadnak s megkezdődik élők és holtak nagy kipróbálása. S mivel a millennium már itt van, benne vagyunk, tehát „milliók élnek most, akik sohasem fognak meghalni”. A millennium alatt mindnyájan, élők és holtak egyaránt, elhatározhatjuk, hogy vájjon az örök életet vagy a megsemmisülést választjuk-e.

A millennium leteltével lesz meg a nagy ítélet, vagy jobban mondva a kiválasztás. A sátán végleg megsemmisül s vele mindazok, kik megtérni, megjavulni nem akartak. Pokolnak tehát nem jut szerep. Az üdvözültek számára azonban megváltozik a föld, a paradicsomi állapot visszatér s örökké fog tartani.

Ez a beteges képzelődés Russel gondolatmenete az emberiség történetéről s egyúttal egész rendszerének alapvető tanítása. A vallás s az evangéliumok más nagy kérdéseivel keveset törődik. Hisz az egy Istenben, de már a Szentháromság tanát gúnyolja s ezzel a számtani művelettel: $3 \times 1 = 1$ szereti nevetségessé tenni. A lélek halhatatlanságáról, poklóról, Oltáriszentségről már csak mint „a romlás borzalmairól” beszél.

Utoljára hagytuk azt, amit az Írástanulmányok hírhedt hetedik könyve mond.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy e könyv történetét bizonyos homály fedi, akárcsak a zsidók Talmudját. Hogy létezik, annyi biztos. De hozzáférni szinte lehetetlen. A müncheni állami könyvtár például minden utánjárás dacára sem tudta megszerezni. Ezt csak titokban, kéz alatt szeretik terjeszteni.

Az adatok, amelyeket közlünk, Schlegel protestáns pap könyvéből (*Die Wahrheit über die Emsten Bibelforscher*. Kehi, 1922.) valók, aki azok hitelességét egész erkölcsi súlyával garantálja.

Eszerint a jelenleg fennálló egyházi és világi szervezetek a sátán csatlósai, akik fellázdáltak az igaz Isten ellen. Ezért bűnösök, égbekiáltóan bűnösök, akikre haragos bosszú, a legszigorúbb, legbosszúállóbb ítélet várokozik, mely 1925-ig be is fog teljesedni.

Az ítélet végrehajtása rettenetes lesz. Vérben fog fürödni a világ s felfordulás, tömeggyilkosság, anarchia fogja kísérni.

A katolikus egyház a sátán helytartója, a ledérek anyja, a protestáns egyházak pedig romlott fattyúi a nagy ledérnek. Azért aki a legtöbb papot öli meg, az lesz az Úrnak a legbuzgóbb tanítványa. Mert mindez Isten terve, a Szentírás tanítása.

A kereszténységet el kell pusztítani a föld színéről. Pusztábbá kell tenni, mint amilyen kietlen a pusztaság Palesztina körül.

Az anarchisták betűszerint milliósámmra fogják az egyházi szolgákat legyilkolni.

A feldühödött nép a papság ellen fog fordulni, mint egykor a francia forradalom idején s egy borzalmas, véres farsangban fognak a harcban elesettekért maguknak elégtételt venni. S miért? Mert a papok prédikálták bele a népet a világháborúba és a romlásba.

A nagy, véres anarchiából azonban egy nép győzelmesen fog kikerülni s ez Izrael népe lesz. A zsidók lesznek a föld első népe s kormányozni fogják az egész emberiséget.

Ezek után nem csoda, ha a russelianizmust sokan a bolsevizmus talajkészítőjének és szállás-csináló jának tartják s a hatóságokat erélyes fellépésre akarják kényszeríteni ellenük.

Az se lehet utolsó kérdés, vajjon honnan vannak a súlyos milliók, amik erre a tébolyult propagandára évek óta rámennek? A fentemlített Schlegel utánajárt a dolognak s úgy találta, hogy a szálak a gazdag newyorki zsidó bankárcéghez, Hirschhez vezetnek, aki a propaganda költségeit bőkezűen fedezi.

Hogy ebből mi igaz, nem tudjuk ellenőrizni. Annyi tény, hogy a millenisták a kereszténységet a legrémesebben üldözik, viszont a zsidókat feltűnően védik s a viláგuralmat ígérik be nekik.

Megítélése.

A millenistákat már szinte alig merjük a krisztusi kereszténység nagy családjához hozzászámítani. Tagadják a Szentháromságot, elvetik Jézus

Krisztus istenemberi mivoltát s felforgatnak mindent, amiben a kereszténység mint alapigazságban eddig megegyezett.

Saját tételeiket pedig egyáltalán nem bizonyítják. Az egész Russel-féle világrend és számítás légből kapott koholmány, amit sem a múlt, sem a jelen tényei egyáltalán nem igazolnak.

Érzi-e valaki a nagy világváltozást? Érzi-e, hogy a sátán hatalma meg van törve s már kezdetét vette amillénniumi aranykorszak? Hol vannak a feltámadó halottak s mikor veszi kezdetét a nagy, francia forradalomra emlékeztető paggyilkolás?

Az Irástanulmányok VII. kötetének durva támadásai felmentenek bennünket attól, hogy velük komolyan foglalkozzunk s legfeljebb a hatóságok figyelmébe ajánlhatjuk állam- és társadalmat felforgató tanaikat.

Mormonok vagy az utolsó napok szentjei.

Története.

Olvasóim már hozzászokhattak a meglepetésekhez, a különös gondolatokhoz, a furcsa élet-történetekhez, de amit itt kapnak, ami itt következik, az mindent felülmúl. Úgy hat, mint valami bizarr keleti történet, mint valami csapongó fantáziájú író lehetetlen regénye. Pedig nem mese, valóság ez, a ki- és beszámíthatatlan amerikai életnek egy darabja. A mormonok élnek; nern-

csak Pier Benoit furcsa, fantasztikus regényében, „A Sóstó“-ban, hanem a valóságban is.

A szekta alapítója az amerikai Smith József volt, aki 1805-ben született New-York államban. Szomorú ifjúsága volt. Szülei keveset törődtek vele s mint az útszéli bogáncs, elhagyatva, nevetlenül nőtt fel.

A vallási kérdések kora ifjúságától kezdve igen érdekelték. Válogatás nélkül látogatta a legkülönbözőbb szekták összejöveteleit. Különösen szerette az ébresztő vagy missziós beszédeket (revivals), ahol a szónok bűnbánatra int, a végítélet borzalmairól beszél. S míg mások térdre borulnak, bűneik felett sírtak, jajveszékelték, ordítottak, örjöngtek amerikai módra, addig az ő lelkében különös visszhangra találtak. Látomásai voltak a múltból s a jelenből egyaránt s felfedezte magában a prófétai adományt.

Tizenötéves korában volt az első látomása, mint ő maga beszéli el. Ép egy erdőben járt, mikor szeme előtt összefolytak a fák, eltűnt a világ s egy nagy, fényes világítóoszlopot látott, mely lassan ereszkedett le feléje. A mennyei fényességben két alak tűnt elő kimondhatatlan szépségtől övezve. S míg ő megbabonázva, földbe gyökerező lábakkal állott, az egyik nevéen szólította s így szólt a másikhoz: „Éz az én kedves fiam, őt hallgassad“.

De ez csak kezdete volt a látomásoknak. Nemsokára egy angyal jelent meg neki, ki kinyilvánította, hogy egy meghatározott helyen, mé-

lyen a földbe elásva aranytáblákat fog találni, melyek mint az Ó- és Újszövetség kiegészítései rendkívül fontos kinyilatkoztatásokat tartalmaznak.

Smith engedelmeskedett az angyalnak s a newyorki egyik halomból régi, szent adatokkal beírt táblákat ásott ki. Nemkülönbén két kristályt is, amelyet a fakó egyiptomi íráshoz szemüveg gyanánt kellett használni.

Ehhez a misztikus két kőtáblához furcsa történetek fűződnek. Smith szerint ugyanis az írás rajtuk újegyptomi. Hogy ő mikor és hol tanult volna meg egyplomiul vagy vájjon azt is kinyilatkoztatásból tudja-e, azt homály fedi. A táblát ugyan nem, de egyes lemásolt betűit Smith megmutatta egyszer egy szakembernek, aki nevetve jelentette ki, hogy benne egyiptomi nyelvről szó sincs s csak egy rossz viccről vagy szemtelen ámításról lehet szó. Egy newyorki prédikátor özvegye pedig kijelentette, hogy a „Book of Mormon” című könyv tartalma nem más, mint az ő férje egyik regényének majdnem szó szerinti másolata. De még érdekesebb és misztikusabb az a körülmény, hogy a táblák a „hitlenek” számára láthatatlanok.

De Smith ezekkel a dolgokkal nem sokat törődött. Fanatikusan hitt vagy vakmerően csalt,—nem akarjuk még eldönteni. Egy gazdag parasztot megnyert tervének, pénzt kapott tőle s a földből ásott kinyilatkoztatás megjelent a könyvpiacra „A mormonok könyve” címen.

A könyv persze nagy feltűnést keltett. Csodálatos egy könyv volt; hozzá hasonló talán még sohasem jelent meg a világ könyvpiacán. Jámbor mondásoknak és esztelen állításoknak, egy-egy aranyigazságnak s hihetetlen bárgyúságnak zagyva keveréke. Így például elbeszéli Amerika őslakóinak a történetét a bábéli toronyépítéstől Krisztus után 424-ig. Eszerint az izraeliták tíz törzse országuk elfoglalása után Lehi nevű vezetőjük alatt kivándorolt Amerikába, úgy hogy a vörös indiánok e tíz zsidó törzsnek az ivadékai. Jézus halála után megjelent Amerikában s negyven napig tanította a népet s itt alapította meg az egyedül igaz keresztény egyházat. Sajnos, Izrael népe s vele az igaz krisztusi egyház az emberek bűnei következtében tönkre jutott. Utolsó prófétájuk Mormon volt, aki kijelentéseit az aranytáblákra írta s a földbe ásta az utolsó idők szentjei számára, amit aztán Smithnek 1827-ben sikerült feltalálnia.

A furcsa könyvet sokan olvasták, de kevesen hitték el. Smith haragosan távozott hát hitetlen hazájából s Ohio államban telepedett meg. Itt felragyogott rá a szerencse csillaga s hamarosan 200 hívőt toborzott össze s velük megalapította „az utolsó napok szentjeidnek gyülekezetét.

Smith hihetetlen energiával uralkodott népe fölött. Törvényt hozott, parancsolt, szinte élet és halál ura volt. Közben látomásai egyre szaporodtak s minden tettét prófétai mivoltával indokolta. Gazdasági vagy pénzügyi vállalkozásait épügy,

mint például írhatta törvényét a többnejűség-ről.

Közben azonban magáról sem felejtett el gondoskodni. Katonai parancsnok, vallási fő s szálodatulajdonos volt egy személyben

De ahogy szaporodtak hívei, úgy nőtt ellenségeinek a száma is. A józan elem megsokalta a mormonok örült viselkedését s fenyegető magatartást vett fel. A mormonok kénytelenek voltak hát távozni s Illinois államban telepedtek meg. Itt megalapították Nauvoo városát s szorgalmuk által, Smith zseniális vezetése mellett mihamar igen jó módhoz jutottak.

A boldogság azonban nem sokáig tartott. A körülöttük lakó nép gyűlölete és dühe oly mértéket öltött, hogy mikor a hatóság Smithet különböző, törvénybe ütköző üzelmei miatt börtönbe vetette, még aznap éjszaka a börtönt megrohanták, őt és fivérét, Hírámot megölték, a várost szédülták, a szép templomot lerombolták s a lakókat elűzték.

Smith meghalt, de halála csak használt a mormon mozgalomnak. Eddig is tisztelték, prófétát megillető fanatikus rajongással vették körül, de most halála után már szentet, vértanút láttak benne.

Ekkor Brigham Young vette át a prófétai hivatalt s a mormon nép vezérletét, melyben csupán a férfiak száma már 15.000-re rúgott. Mivel maradásuk nem volt az elpusztított városban, megkezdték újra a vándorlást. Brigham Young hihe-

tetlen szervező erővel két év leforgása alatt áttelepítette őket messze, a nyugati sziklás hegyeken túl, a teljesen lakatlan, kopár Sóstó-medencéhez, Utah államba. A népvándorlás a legnagyobb rendben, de emberfölötti szenvedések és nélkülözések közepette, sziklás hegyeken és kietlen pusztaságokon át folyt le. 1847-ben érkeztek el az ő megígért Kánaánjukba s itt megalapították Salt-lake városát.

Brigham Young nagysága és szervező ereje csak itt tűnt ki igazán. A vadon, puszta helyet néhány esztendő leforgása alatt virágzó paradicsommá változtatta át. Hol azelőtt kietlen puszta volt s még madár se járt, ott most mormon városok fénylenek virágzó kertekkel, csatornákkal öntözött, jó megművelt földekkel. S a körben elszórt városkák között a középén diadalmasan emelkedik ki a főváros, Salt-lake, az utolsó napok szentjeinek Jeruzsálemé a világhírű mormon templommal, melyet a salamoni templom példájára negyven esztendeig építettek.

A Brigham Young sorsa is igen változatos volt. Az amerikai kormány mint a mormonok vezérének egy időre Utah állam kormányzójának is megtette, de már 1854-ben önkénye és kegyetlenkedései miatt a díszes állástól megfosztotta. A nép azonban vakon követte haláláig s dacolt az amerikai kormány minden reformkísérletével. 1877-ben végre meghalt Brigham Young; halálát a mormon népen kívül 17 feleség és 56 gyermek siratta.

A mormonok számát jelenleg 600.000-re becsülik, a nőket és gyermekeket nem értve bele. Nemcsak Amerikában élnek, hanem egy 2500 főnyi misszióssereg propagandája révén Angliában, Svájcban, Svéd-, Dán- és Németországban is találtak követőkre. Minálunk Temesvárt alakult egy kis mormon gyülekezet, melyről azonban most nem lehet hallani.

Tana.

A mormonok büszke, fanatikus nép. Szenvedélyesen hisz világtörténeti elhivatásában, szenteknek, az utolsó napok szentjeinek tartják magukat s ez a tudat mások iránt mérhetetlen gőgöt s megvetést önt beléjük. Akárcsak a régi zsidók, akik kéjelegtek Isten választott népének szerepében s még csak a felebarát fogalma alá se akarták bevenni a pogányokat.

Ez a felfogás csendül ki a mormonok tanításából is, melynek fundamentális tétele, hogy „a mormonok az egyedül igaz egyház a földön. Minden más keresztény egyház csak egy veszni induló pogánv tömeg“.

Hiszik a Szentírást, de nem tartják a hit egyedüli forrásának. Vallásalapítójuk szava mindenél fontosabb nekik, mert Smith szent volt, próféta volt, akinek látomásai voltak, akivel angyalok, sőt maga az Isten beszélt. Ami Mohamed a mozlimnak, az Smith a mormonnak.

Azért tehát Smith akarata, illetőleg a neki tett isteni kinyilatkoztatás folytán a „Mormonok

könyve“ egyenrangú a Szentírással. Sőt szinte több annál, mert az utolsó nagy próféta kinyilatkoztatásait tartalmazza s az angyal szava szerint fontos kiegészítése az Ó- és Újszövetségnek. Egy második Szentírás az utolsó napok szentjei számára.

Itt áll tehát az egyik oldalon, mint a hitnek a forrása a Szentírás a maga isteni szépségével és erejével, a másik oldalon pedig a „Mormonok könyve“ egy tanulatlan ember bárgyú, esztelen gondolatfűzésével. Mi jöhet ki a kettőből? Egy kimondhatatlan, meghatározhatatlan zagyvalék. Még gondolatnak is borzasztó a könyvek könyvét, a Szentírást egy tanulatlan ember kezétől megfejelve látni.

Ezek után nem csoda, ha rettenetes dolgok sülnek ki. Ha elvész az egész írás ebben a buta emberi felöntésben s csak itt-ott csillan még meg egy-egy isteni sugár.

Ez a bárdolatlan zagyvaság üt ki azon is, amit a mormonok Istenről hisznek és vallanak. Mert míg egyrészt az írás alapján állva az egy igaz Istent imádják s az Atya, Fiú és Szentlélek, tehát a teljes Szentháromság nevében keresztesnek, addig a Mormon könyv tanítása szerint több istenről is beszélnek. Hisznek az emberistenekben. Hiszik, hogy emberek is válhatnak istenekké. S titkon a lelke mélyén minden valamirevaló mormon abban kéjeleg, hogy halála után megközelítheti a rejtett, fenséges istenséget s ő maga is istenné változhat át.

A léténél és lényénél fogva egy igaz Isten mellett vannak tehát fiókistenek is, akik ugyan származásuknál fogva emberek, de eredményes földi életükért, mint obsitot, az istenség glóriáját nyerik.

Hogy tanaik között nagy és bő szerepe van az úgynevezett utolsó dolgoknak, azt talán mondanunk sem kell. Azért is nevezik magukat az utolsó napok szentjeinek, mert a közeli világ végét várják. Krisztus másodszor is meg fog jelenni a földön s a második Siont az amerikai kontinensen fogja felállítani.

A hitnek is, mely oly életbevágóan fontos minden vallás életében, egészen más értelmezése van a mormonoknál. Nem egyenesen és közvetlenül Istenre, hanem saját hatalmi szervezetükre vonatkoztatják. Míg mi azt mondjuk, hogy hinni annyit tesz, mint igaznak tartani mindazt, amit Isten kinyilatkoztatott, addig a mormonok szerint a hit nem egyéb, mint meghódolás „a próféta“ tekintélye előtt, nemkülönben a papság előtt, mely Istentől van hivatva s egyedül képes kézrátétel által a Szentleiket az embereknek közvetíteni. A próféta neve alatt természetesen a mormonok fejét kell értenünk.

A keresztséget csak felnőtteknek szolgáltatják ki és pedig teljes alámerítéssel. Az eredeti bűnben nem hisznek, mert azt Krisztus kereszthalála egyszersmindenkorra eltörölte.

A bűnbánat szükségességét erősen hangoztatják, mert lehetlenség minden bűnt és bűnhő-

dést egyedül a Megváltóra áthárítani. Ezért nagy szerepet tulajdonítanak a lemondásnak, önmegtagadásnak s azt az alkohol, dohány és luxus kérdésében szigorúan elő is írják.

De legkülönösebben hírhedtté váltak a mormonok a többnejűség folytán, melyet ők pátriárchai házasságnak neveztek el. Szerintük a nő csak úgy üdvözülhet, ha valamelyik „szenttel“ házasságot köt. S mivel mások üdvösségét elősegíteni mindenkinek szent kötelessége, kövelkezésképen a férfiak számára a legnagyobb érdem, a legszentebb vallásos tett, minél több nővel házasságot kötni. Különben erős elszaporodásukat is ennek köszönhetik. A 10—15 feleséges, 40—50 gyermekes családapá nem ment ritkaságszámba.

Az amerikai kormány ugyan már 1871-ben fellépett a többnejűség ellen, de nem sok sikerrel. Hosszas harc és küzdelem után végre maguk a mormonok hoztak egy törvényt a kormány pressziójára 1890-ben, mely a szenteket a többnejűség kötelezettsége alól „fölmenti“ azzal az indokolással, hogy azt „az állam törvényei tiltják“. De elvileg nem szüntették meg a törvényt.

Hogv vájjon a gyakorlatban milyen a helyzet, nehéz megtudni. 1922-ben Utah kormányzósága ünnepélyesen kijelentette, hogv a többnejűség tíz év óta megszűntnek tekinthető. Utazók állítása szerint titokban még mindig dívik.

Hivatalosan azonban a többnejűséget az úgynevezett égi frigv váltotta fel. Mivel ugvanis taní-

tásuk szerint a ηδ csak házasság, még pedig többnejűségben élő férfi házassága által üdvözülhet, ezért a férfiak elhalt nők emlékével házasságot kötnek. Így persze néha megesik, hogy egy-egy elhunyt nő egyszerre tíz élő férfival is eljegyzésbe kerül.

Megítélése.

Aki e sorokat figyelmesen végigolvasta, nem térhet ki a megállapítás elől, hogy Smith, a mormonok prófétája közönséges csaló volt. Kemény szó, de nagyon meggondoltuk. Ez a raffinált parasztember kihasználta társai naivságát, hiszékenységét s vallást alapítva hasznot húzott belőlük.

Hihetetlen egy összetételű ember volt a legellentmondóbb tulajdonságokkal. A legelemibb műveltsége is hiányzott, de csodálatos szervező erő volt. Éles szemmel, törhetetlen energiával rendelkezett, amellet pedig a gyöngeségig lágy tudott lenni. Rajongóan vallásos volt, de amellet mértéktelenül puha és érzéki.

Tanaira nincs mit mondanunk; ítél az önmaga felett. Egy rakoncátlan fantázia s egy vakmerő csalás közös művelete, amihez a józan észnek semmi köze.